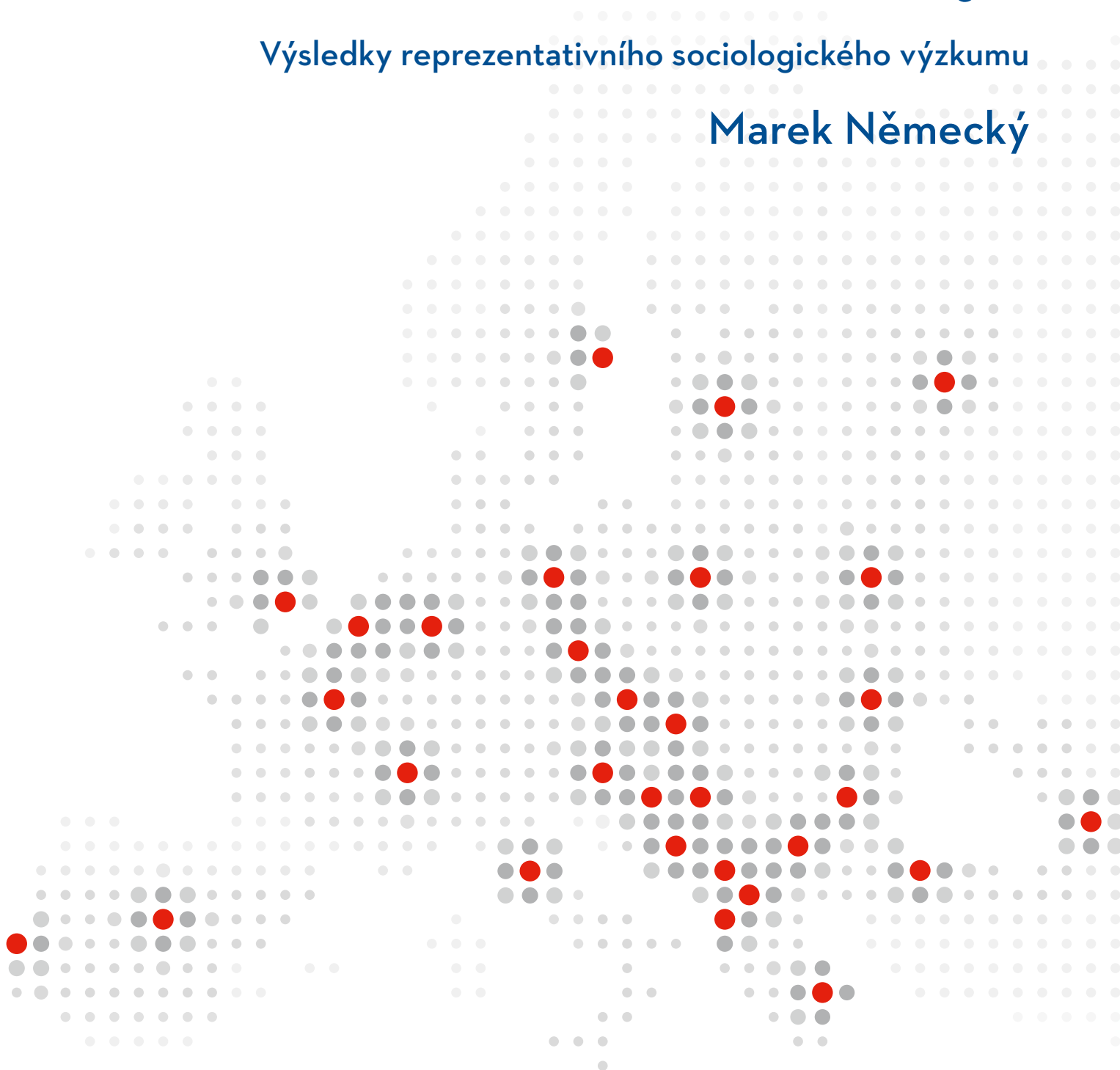

Česká republika v Evropské unii – Co občané očekávají a čeho se obávají?

Výsledky reprezentativního sociologického výzkumu

Marek Německý

Obsah

Main findings	3
Hlavní zjištění	5
1. Úvod.	7
2. Vnímání aktuální situace v České republice	8
2.1 Osobní zabezpečení	8
2.2 Problémy v klíčových oblastech rozvoje ČR.	11
2.3 Strany v České republice a vnímání jejich politických kompetencí	12
3. Evropská integrace	15
3.1 Hodnocení unie a členství ČR v EU	15
3.2 Asociace s Evropskou unií	16
4. Jakým směrem se má Evropská unie vyvíjet	19
5. Evropské kompetence versus národní suverenita	23
6. Hodnocení institucionálních a státních aktérů v EU	24
6.1 Hodnocení jednotlivých politických institucí a jejich vlivu na evropskou politiku	24
6.2 Důvěra v jednotlivé členské země EU.	25
7. Politické priority pro Evropskou unii	27
8. Celková politická nálada české společnosti.	29

Main findings

- Despite the fact that the Czech Republic is going through a period of relative strong economic growth, Czech respondents indicated the lowest level of confidence in their economic security of all the nationalities surveyed in the research. Only a fifth of the Czech respondents feel secure, 44% feel partly secure and 36% of Czech respondents feel insufficiently (badly) economically secured.
- Although the Czech Republic has been practically unaffected by an influx of immigrants, 76% of Czech respondents say that the influx of immigrants is the main reason for their unease over the future of the country. The other reasons they listed were their fears over the political situation abroad (66%) and the inability of political representatives to resolve key national problems (66%).
- The ANO 2011 party was deemed by respondents to be the most competent party in tackling the refugee influx. 26% of all respondents and 75% of respondents who are ANO 2011 voters share this opinion. Only 11% of the respondents see the Social Democratic Party (ČSSD) as the most competent on this issue. It is interesting to compare the evaluation of political parties on the issue of defending national interests and the interests of people like the respondents: While on the question of defending national interests ANO 2011 leads the Social Democrats 24% to 14%, the lead concerning the question of defending the interests of “people like yourself”, is only slight: 18% to 15%.
- Of all the eight countries in question, Czechs have the most negative stance toward EU membership. The advantages of membership outweigh the disadvantages according to only 13% of Czech respondents, while 44% think the disadvantages outweigh the advantages. The anti-European attitudes are disproportionately represented among seniors and members of the lower middle class. They are linked to the feeling of low security in the respondents’ personal life.
- Eurosceptic attitudes are strongest among voters of the Czech Communist Party (KSČM) and Dawn of Direct Democracy (Úsvit přímé demokracie). A positive stance toward the EU is overrepresented among voters of the Civic Democratic (ODS) and TOP 09 parties. There is more polarization among the Social Democratic voters than among all respondents. On the one hand, 27% of the ČSSD voters (14 % more than the country average) agree that the advantages outweigh the disadvantages. On the other hand the proportion of the ČSSD voters who have the opposite opinion (41%) is similar to the country average.
- Czech respondents associate the EU with negative terms most often of all the other countries in question. They see the EU as an institution that is more employer-friendly than it is employee-friendly.
- Positive associations with the EU prevail among the Social Democratic voters in the following categories: environmentalist, democratic, job machine and more social. At the same time, they also link the EU to wastefulness and affability toward employers over employees.
- Concerning the future direction of the EU, the Czech respondents’ position is inconsistent and in conflict with their “objective” social interests. For example, 61% of Czech citizens are against solidarity between richer and poorer EU states, despite the fact that the Czech Republic profits from it.

- Regarding the division of competences between the EU and national governments, Czech respondents place great emphasis on retaining key competences in financial matters on the national level. Only 9% of respondents are willing to accept EU's involvement in budgetary policy.
- ČSSD voters favour shifting competences to the EU level more than the country average. Most of all, they support this in the area of data protection (66%), foreign and security policies (64%), consumer protection (58%) and energy policy (51%).
- An overproportionate number of Czech respondents support strengthening the influence of the national government and parliament on European issues. Almost half of respondents support weakening the influence of the European commission and 42% support weakening the influence of the European parliament.
- In terms of the critical objectives facing the EU in the future, Czechs place an emphasis almost exclusively on security issues. The question of managing the influx of refugees plays an absolutely crucial role.
- Czech respondents claim to be most trusting in Germany (60%), followed by the Czech Republic (54%) and France (54%). Czechs have considerably less trust in Poland and Italy.
- The general Czech Euroscepticism is particularly useful for the ANO 2011 party, which is considered to be the most competent political party in defending national interests and being able to solve specific problems such as the influx of refugees.

Hlavní zjištění

- Ačkoli se Česká republika nachází v období relativně vysokého ekonomického růstu, čeští respondenti¹ udávají nejnižší míru pocitu ekonomického zabezpečení ze všech zkoumaných zemí. Dobře zabezpečena se cítí pouze pětina české populace, středně zabezpečeno se cítí 44 % a špatně zabezpečeno 36 % českých respondentů.
- Navzdory faktu, že Česká republika prakticky není zasažena přílivem migrantů, udává 76 % českých respondentů obavy z přílivu migrantů jako hlavní zdroj jejich znepokojení s ohledem na další vývoj země. Na druhém místě udávají obavy ze zahraničně politické situace (66 %) a obavy z nízké schopnosti politické reprezentace řešit klíčové problémy země (66 %).
- Jako nejkompetentnější strana je v otázce zvládnutí přílivu uprchlíků hodnoceno hnutí ANO 2011 a to 26 % všech respondentů a 75 % voličů ANO 2011. ČSSD je jako nejvíce kompetentní strana hodnocena pouze 11 % respondentů. Pozoruhodné je srovnání hodnocení stran z hlediska obhajoby národních zájmů a zájmů lidí „jako jste vy“. Zatímco v otázce obrany národních zájmů vede ANO 2011 nad ČSSD drtivým poměrem 24 % : 14 %, v otázce obhajoby zájmů lidí „jako jste vy“, je poměr pouze 18 % : 15 %.
- Češi mají nejnegativnější postoj k členství v EU ze všech osmi zkoumaných zemí. Výhody členství převažují nad nevýhodami pouze podle 13 % českých respondentů, nevýhody převažují dle 44 % respondentů. Proti-evropské postoje jsou nadproporčně zastoupeny u seniorů a příslušníků nižší střední třídy. Negativní postoje ke členství v EU souvisí s nízkou mírou pocitu bezpečí v osobním životě.
- Euroskeptické postoje jsou nejsilnější u voličů KSČM a Úsvitu přímé demokracie. Pozitivní hodnocení unie je nadproporčně zastoupeno u voličů ODS a TOP 09. U voličů ČSSD pozorujeme vyšší míru polarizace než v obecné populaci. Na jedné straně výhody převažují podle 27 % voličů ČSSD, což je o 14 % více než činí průměrný názor všech respondentů. Na straně druhé je podíl těch, podle kterých převažují nevýhody, zhruba na úrovni obecné populace (41 %).
- Čeští respondenti spojují EU s pojmy majícími negativní konotace nejvíce ze všech zkoumaných zemí. EU vnímají jako instituci vlídnou k zájmům podniků a nikoli k zájmům pracujících.
- U voličů ČSSD převažují pozitivní asociace s EU v těchto kategoriích: šetrnosti k životnímu prostředí, demokratičnosti, motoru pracovního trhu a sociálnosti. Zároveň je u nich ale EU spojována s marnotratností a vlídností k podnikům, nikoli k zaměstnancům.
- Co se týká názorů na další směřování EU, jsou postoje českých respondentů nekonzistentní a v rozporu s jejich „objektivními“ sociálními zájmy. Například 61 % českých občanů odmítá solidaritu bohatších států s chudšími v rámci EU, navzdory faktu, že Česká republika z ní profituje.
- Pokud jde o rozdělení kompetencí mezi Evropskou unií a národními státy, kladou čeští respondenti enormní důraz na udržení klíčových kompetencí v oblasti financí na národní úrovni. Pouze 9 % respondentů je ochotno akceptovat unijní kompetence v oblasti rozpočtové politiky.

1 V textu je pro označení různých skupin osob používán mužský rod, myslí se tím ale vždy rod mužský a ženský.

- Voliči ČSSD preferují přesun kompetencí na evropskou úroveň více než obecná populace. Nejvíce podporují přesun na evropskou úroveň v oblasti ochrany dat (66 %), zahraniční a bezpečnostní politiky (64 %), ochrany spotřebitelů (58 %) a energetické politiky (51 %).
- Čeští respondenti nadproporčně prosazují posílení vlivu národní vlády a národního parlamentu v otázkách evropské politiky. Téměř polovina respondentů prosazuje oslabení vlivu Evropské komise a 42 % prosazuje oslabení vlivu Evropského parlamentu.
- Z hlediska prioritních úkolů, které stojí před EU, kladou Češi důraz téměř výlučně na bezpečnostní témata. Naprosto dominantní roli hraje otázka zvládnutí přílivu uprchlíků, ostatní témata jsou marginální.
- Nejvyšší důvěře se mezi českými respondenty těší Německo (60 %), dále ČR (54 %) a Francie (54 %). Výrazně nižší důvěru mají Češi v Polsko a Itálii.
- Z všeobecného českého euroskepticismu profituje zejména hnutí ANO 2011, které je vnímáno jako nejkompetentnější strana v otázkách obrany národních zájmů i v řešení konkrétních problémů, jako je zvládání přílivu uprchlíků.

1. Úvod

Evropská unie nezažívá snadné období své existence, pouze částečně se zotavila z hospodářské krize, nadále přetrvává vysoká míra nezaměstnanosti v jižním křídle eurozóny, doposud nebyl vyřešen problém řeckého dluhu. Následovala krize spojená s vysokou mírou migrace. Navíc se EU nachází v geopoliticky nestabilním prostředí, vystavená tlaku Putinova Ruska i problémům souvisejících s nestabilním Blízkým východem. V celé EU sledujeme nástup pravicově a levicově populistických stran s antievropským a nacionalistickým programem.

V této situaci přistoupila v roce 2015 nadace Friedrich-Ebert-Stiftung k provedení srovnávacího průzkumu veřejného mínění v osmi zemích Evropské unie s cílem zmapovat očekávání a obavy ve vztahu k evropskému integračnímu procesu. Výzkum byl proveden v Německu, Francii, Itálii, Nizozemsku, Švédsku a Španělsku. Nové členské země jsou ve studii reprezentovány Slovenskem a Českou republikou. Respondentům byly položeny otázky týkající se jejich vnímání aktuální situace v České republice, problémů v klíčových resortech domácí politiky i jejich osobního pocitu zabezpečení. Dále se výzkum věnoval otázkám spojeným s evropskou integrací: hodnocení členství; asociace, které si respondenti spojují s EU; představy o dalším vývoji Evropské unie; názory na rozdělení kompetencí mezi unijní a národní úrovní; hodnocení jednotlivých politických institucí a míry jejich žádoucího vlivu na unijní politiku a otázky na důvěru v některé členské země (Německo, Francie, Polsko, Itálie a jejich vlastní země). S ohledem na fakt, že uvedené krize dopadaly na různé země různým způsobem, jsou pak logicky i reakce a postoje občanů jednotlivých členských zemí rozmanité a různorodé.

Výzkum především odhalil zneklidňující míru skeptických postojů u občanů nových členských zemí. Češi a Slováci se vehementně staví proti omezování pravomocí svých národních vlád a přesunu kompetencí na unijní úroveň. Také deklarují nadstandardní míru obav z důsledků migrační krize, ačkoli jí prakticky nejsou zasaženi. Celkově pozorujeme trend posilování negativních a pesimistických postojů směrem k evropským institucím a rostoucí obranné stažení se do národního rámce.

2. Vnímání aktuální situace v České republice

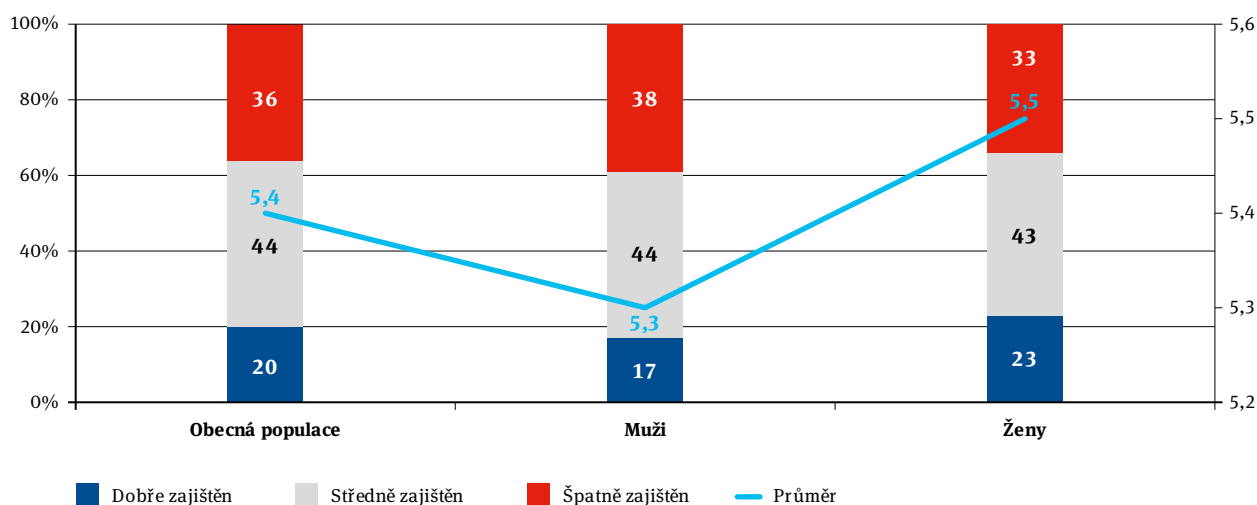
2.1 Osobní zabezpečení

Výzkum zkoumal míru pocitu osobního zabezpečení na škále 1 až 10, přičemž vyšší hodnoty logicky odpovídají vyššímu pocitu vlastního zabezpečení. Významnější míru nejistoty a nedostatečného pocitu osobního zabezpečení pociťuje více jak třetina české populace. Čeští respondenti udávají nejnižší míru pocitu zabezpečení ze všech zkoumaných zemí. V celku všech zkoumaných zemí dohromady se cítí dobře zabezpečeno 38 %, středně 45 % a špatně 16 % dotazovaných. Nejlepší situace je v Nizozemí, kde se dobře zabezpečeno cítí 51 %, středně 41 % a špatně 7 % dotazovaných. Česká data (dobře: 20 %, středně: 44 %, špatně: 36 %) jsou výrazně horší než data v ekonomicky slabším Slovensku (39 %, 42 %, 18 %) a dokonce i horší než v krizi zmíněném jižním křídle eurozóny (Španělsko: 30 %, 53 %, 15 %; Itálie: 26 %, 52 %, 22 %). Nabízí se tedy hypotéza, zda negativní české výsledky spíše neodrážejí latentní faktor jakéhosi skrytého pesimismu české společnosti spojeného s apriorně negativními postoji a očekáváními.

Dobře zabezpečena se cítí zhruba pětina populace. Ženy deklarují mírně vyšší míru zabezpečení než muži. Intenzita pocitu zabezpečení s věkem spíše klesá, nejnižší je však ve věkovém segmentu 40 – 50 let. Nejvyšší míru pocitu zabezpečení deklarují mladí lidé (mezi 18 – 29 lety), což může souviset se zázemím v rodině jejich rodičů.

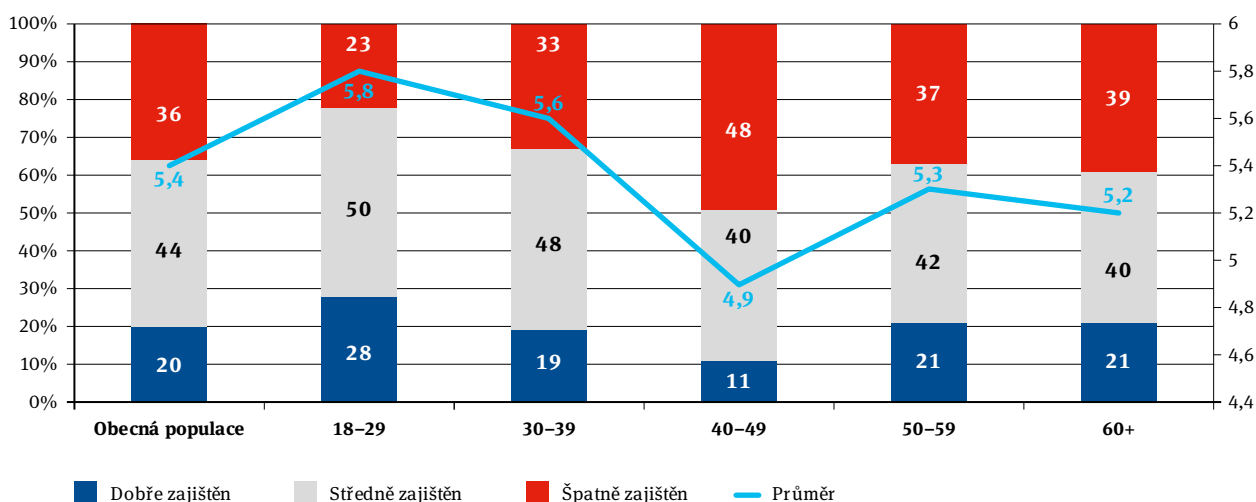
Graf 1 MÍRA POCITU ZABEZPEČENÍ V ZÁVISLOSTI NA POHLAVÍ

Jaká je míra vašeho zabezpečení?

Graf 2 MÍRA POCITU ZABEZPEČENÍ V ZÁVISLOSTI NA VĚKU

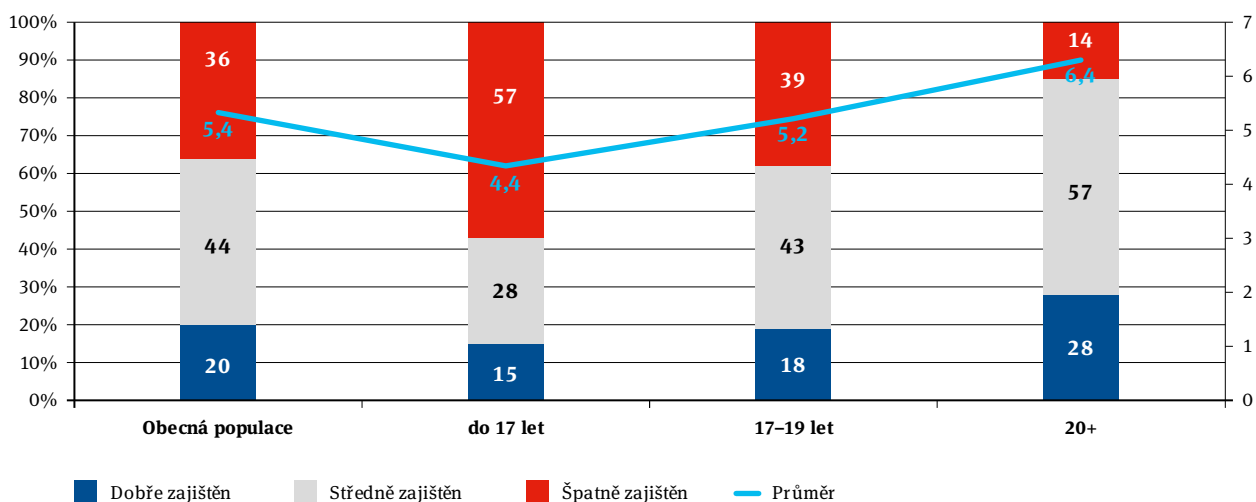
Jaká je míra vašeho zabezpečení?

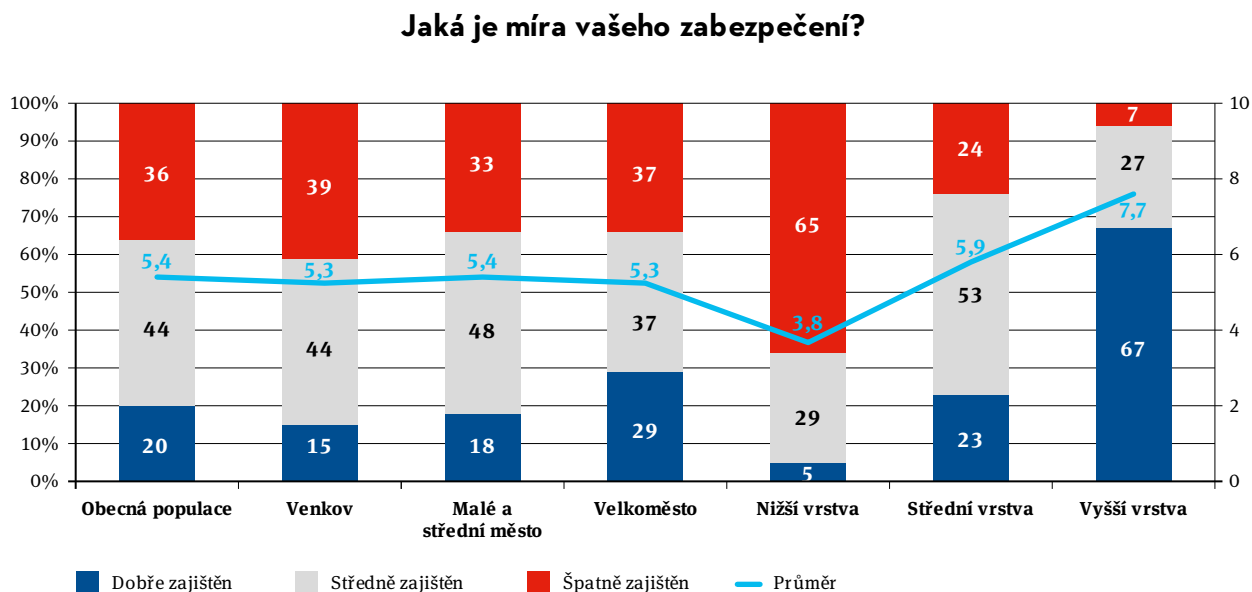
Nikoli překvapivě roste míra zabezpečení s vyšším postavením na společenském žebříčku a s rostoucím vzděláním. Typ sídla nemá na průměrnou hodnotu pocitu zabezpečení výrazný vliv, nicméně ve velkoměstech je více zastoupena skupina dobře zabezpečených občanů. Vliv sociální stratifikace se ukazuje jako významnější než ostatní faktory, což dokládají značné rozdíly mezi mírou pocitu zabezpečení u nižší vrstvy na jedné a vyšší vrstvy na straně druhé.

Graf 3 MÍRA POCITU ZABEZPEČENÍ V ZÁVISLOSTI NA VĚKU UKONČENÍ VZDĚLÁNÍ

Jaká je míra vašeho zabezpečení?

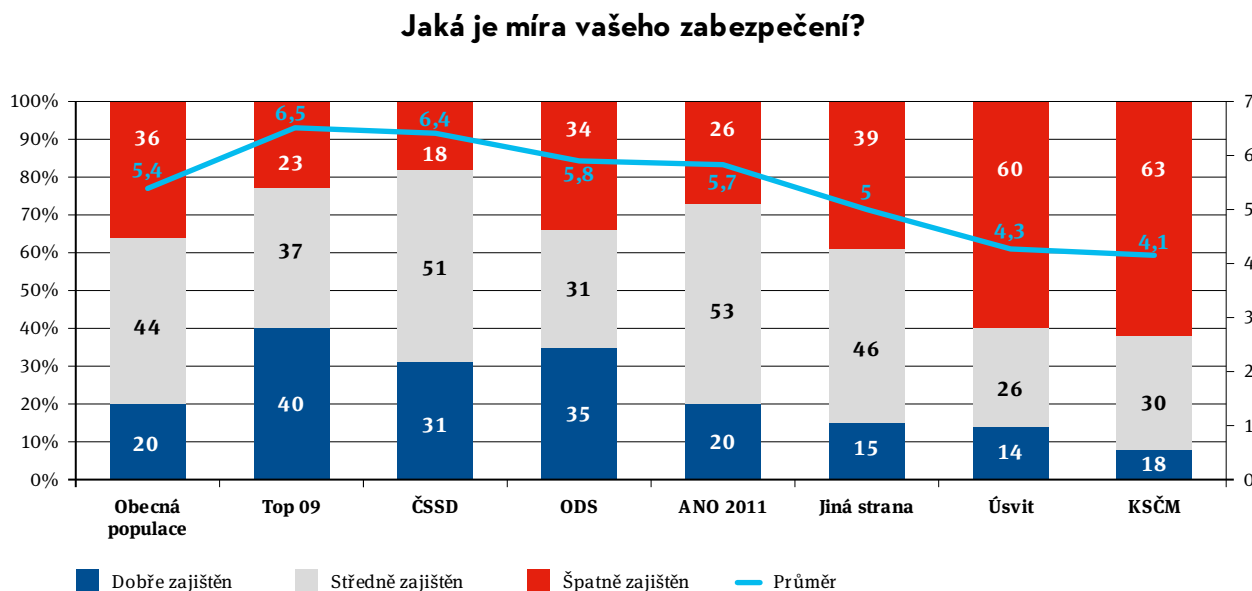

Graf 4 MÍRA POCITU ZABEZPEČENÍ V ZÁVISLOSTI NA VELIKOSTI SÍDLA A SOCIÁLNÍ VRSTVĚ

Pokud jde o závislost míry pocitu zabezpečení na volené politické straně, přináší průzkum řadu zajímavých zjištění. Vyšší míru zabezpečení deklarují voliči TOP 09 a překvapivě i ČSSD. Naopak nižší míru pocitu zabezpečení uvádějí voliči Úsvitu přímé demokracie (Úsvit) a KSČM.

Graf 5 MÍRA POCITU ZABEZPEČENÍ V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

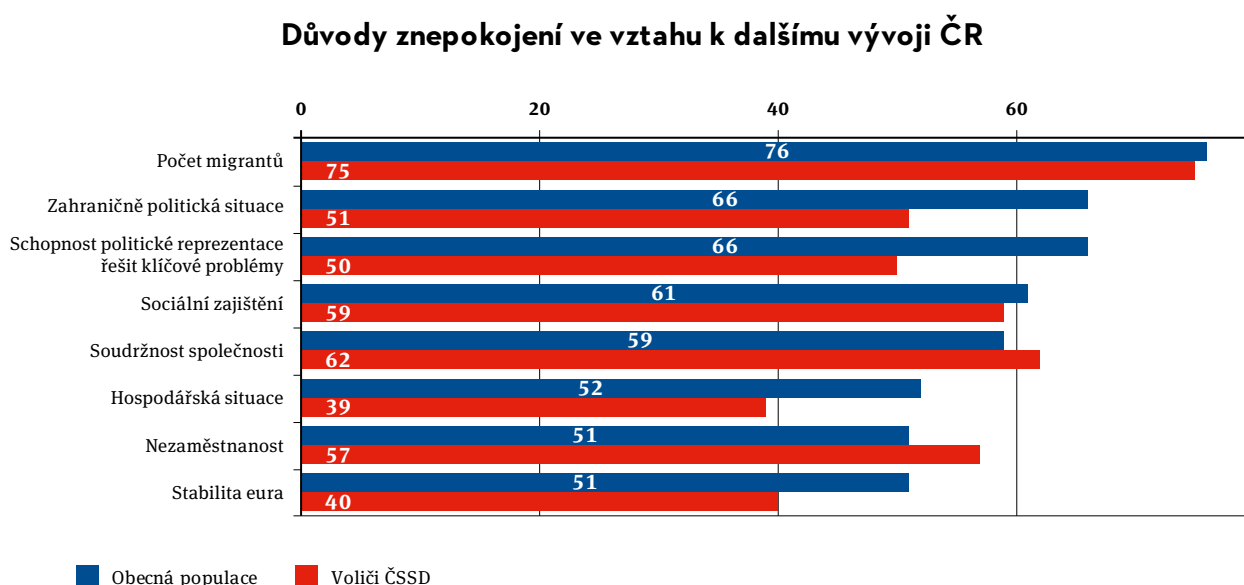

2.2 Problémy v klíčových oblastech rozvoje ČR

Kromě zkoumání míry jistoty či nejistoty v osobním životě, jsme si položili i otázky po zdrojích nejistoty a neklidu z hlediska vnímání budoucího vývoje společnosti. Zde se jako hlavní zdroje zneklidnění ukazují: příliv migrantů (76 %), zahraničně politická situace obecně (66 %) a schopnost či neschopnost politické reprezentace řešit klíčové problémy společnosti (66 %).

Voliči ČSSD jsou stejně jako zbytek společnosti nejvíce znepokojeni počtem imigrantů. Na druhém místě je však trápí nedostatečná soudržnost společnosti, dále úroveň sociálního zajištění a nezaměstnanost. Voliči ČSSD mají také statisticky nižší nedůvěru ve schopnost politiky řešit centrální problémy společnosti. Voliči Úsvitu přímé demokracie deklarují nadstandardní znepokojení téměř všemi zkoumanými společenskými oblastmi.

Graf 6 DŮVODY ZNEPOKOJENÍ S OHLEDEM NA DALŠÍ VÝVOJ V ČR (SPÍŠE ZNEPOKOJEN)

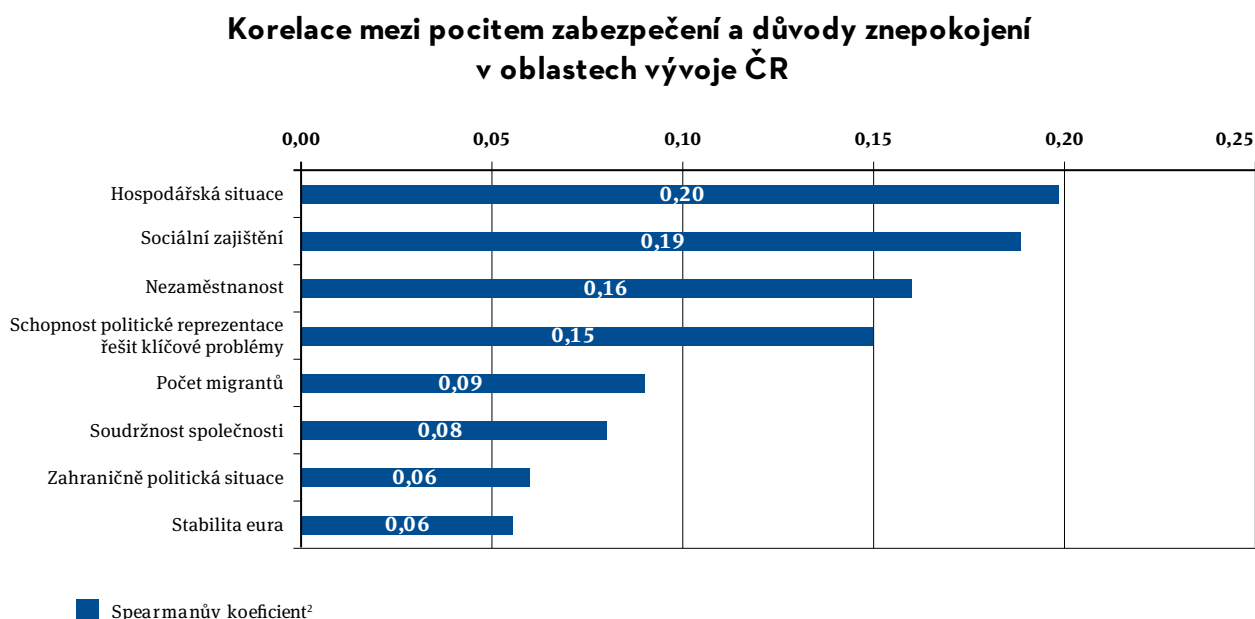

Obecně existuje významná korelace mezi mírou nejistoty v osobním životě a mírou zneklidnění celospolečenskými problémy, **nejvýznamnější je u nezaměstnanosti a hospodářské situace a sociálního zabezpečení**. Ukazuje se tedy, že ačkoli není hospodářská situace explicitně zmiňována mezi nejvýznamnějšími důvody znepokojení, přesto má naprosto zásadní vliv na vnímání pocitu zabezpečení.

Pokud jde o **znepokojení počtem migrantů**, je z demografických faktorů determinováno především vzděláním, věkem a společenskou vrstvou. Nadstandardní míru strachu z počtu migrantů vykazují lidé bez maturitního vzdělání, lidé starší 55 let a lidé z nižší vrstvy. Z politických stran jsou to především voliči KSČM (85 %) a Úsvitu přímé demokracie (86 %).

Tematicky **koreluje strach z migrace s obavami ze zahraničně politické situace a nízkou mírou důvěry ve schopnost politické reprezentace řešit klíčové problémy společnosti**. Naopak korelace s ekonomickými a sociálními problémy je spíše nižší a statisticky málo významná. Nabízí se tedy interpretace, že obavy z počtu přistěhovalců mohou souviset s konzervativně xenofobním nastavením zejména starší a méně vzdělané části populace, které spíše než se sociálně ekonomickými příčinami může souviset s jakýmsi „kulturním šokem“ způsobeným příliš rychlou sociální změnou. Respondenti navíc mohou mít pocit, že evropští i čeští politici nedokážou na tuto náhlou změnu adekvátně reagovat.

Graf 7 KORELACE MEZI POCITEM ZABEZPEČENÍ A ZNEPOKOJIVÝM HODNOCENÍM VÝVOJE V ČR

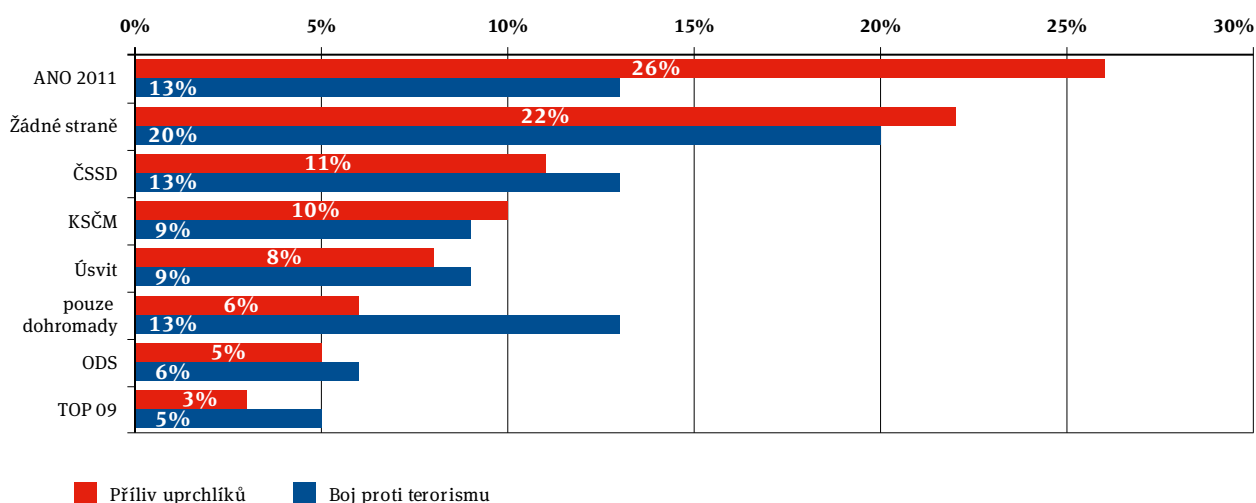
2.3 Strany v České republice a vnímání jejich politických kompetencí

Ve výzkumu byly položeny i otázky, týkající se kompetencí politických stran řešit výše uvedené problémy české společnosti. Navzdory nízkému počtu uprchlíků v ČR byl jako nejdůležitější zdroj nejistoty označen českými respondenty počet migrantů. Jako nejkompetentnější strana je v otázce zvládnutí přílivu uprchlíků hodnoceno hnutí ANO 2011 a to 26 % obecné populace a 75 % vlastních voličů ANO 2011. ČSSD je jako nejkompetentnější hodnocena pouze 11 % obecné populace. Následují KSČM a Úsvit přímé demokracie. ČSSD tedy ztrácí z hlediska posuzované schopnosti řešit problém přistěhovalců na hnutí ANO 2011 15 p. b. Méně výrazné je hodnocení hnutí ANO 2011 v otázce kompetencí v řešení problematiky boje s terorismem. Zde se s 13 % dělí s ČSSD o druhé místo.

² Korelační koeficient nabývá hodnoty od -1 do 1. Záporná korelace znamená, že růst hodnoty jedné proměnné je provázen poklesem hodnoty druhé proměnné, pozitivní korelace znamená, že růst hodnoty jedné proměnné je provázen růstem hodnoty druhé proměnné.

Graf 8 VNÍMÁNÍ KOMPETENCÍ POLITICKÝCH STRAN

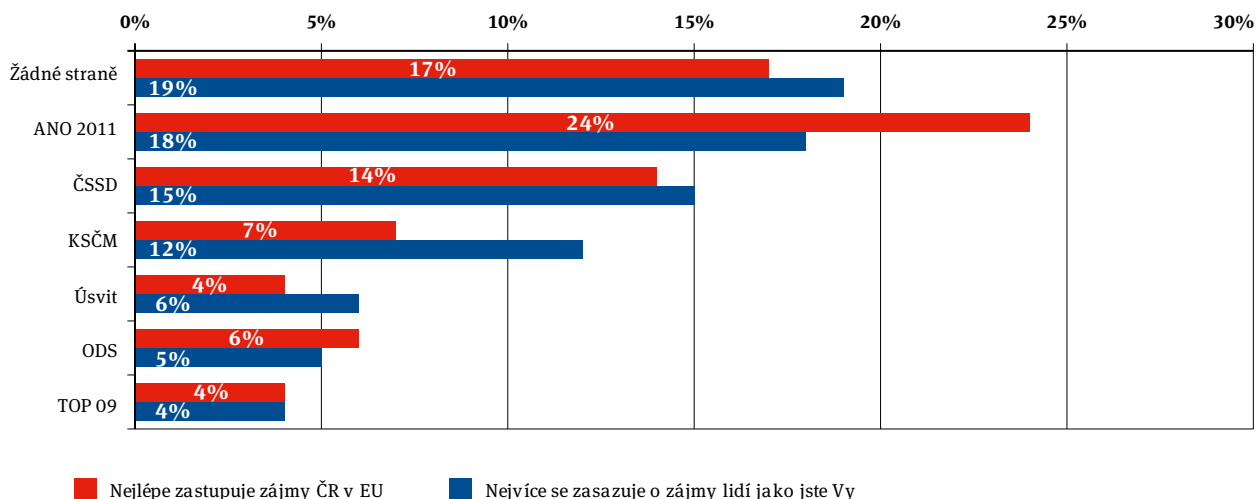
Které straně v ČR nejvíce důvěřujete, že rozhodující mírou přispěje k řešení problému zvládnutí přílivu uprchlíků a boji proti terorismu?

Pozoruhodné je srovnání hodnocení stran z hlediska obhajoby národních zájmů a zájmů lidí, jako jsou respondenti. Zatímco v otázce obrany národních zájmů vede ANO 2011 nad ČSSD drtivým poměrem 24 % : 14 %, v otázce obhajoby zájmů „lidí jako vy“, je poměr pouze 18 % : 15 %.

Graf 9 VNÍMÁNÍ KOMPETENCÍ POLITICKÝCH STRAN

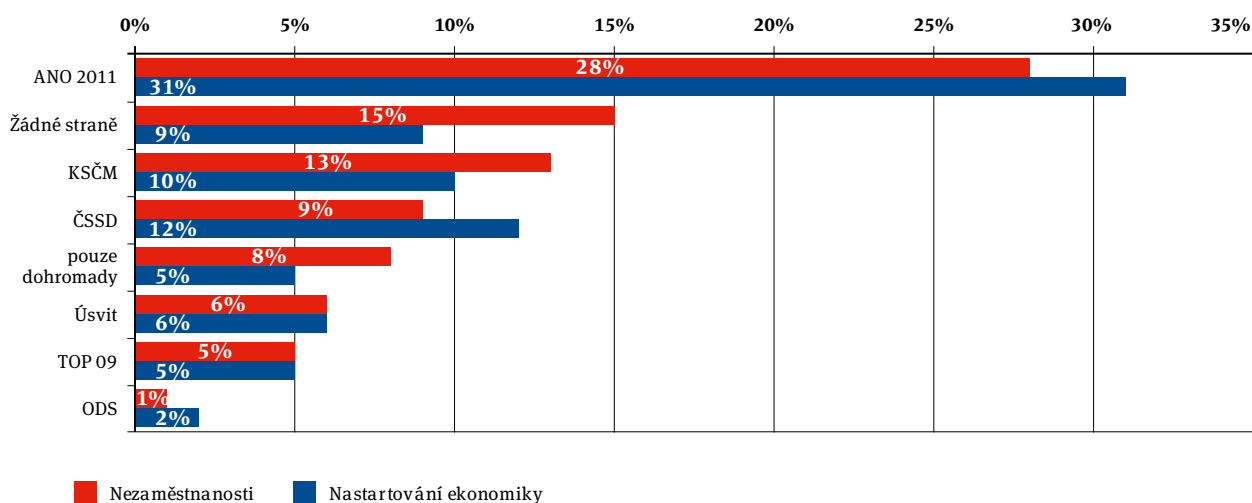
Které straně v ČR nejvíce důvěřujete, že...

Také v oblasti řešení nezaměstnanosti je hnutí ANO 2011 vnímáno jakožto nejkompetentnější strana. ČSSD (9 %) zde dokonce zaostává i za samotnou KSČM (13 %). Hnutí ANO je vnímáno jako nejkompetentnější i v otázce nastartování ekonomického růstu, také zde ČSSD výrazně zaostává s 12 % nejlepších hodnocení v obecné populaci.

Graf 10 VNÍMÁNÍ KOMPETENCÍ POLITICKÝCH STRAN

Které straně v ČR nejvíce důvěřujete, že rozhodující mírou přispěje k řešení problému...?

Pokud jde o ostatní kompetence, v oblasti snižování státního dluhu je poměr nejlepšího hodnocení mezi ČSSD a ANO 2011 12 % : 30 %; v oblasti boje proti nezaměstnanosti mladých 15 % : 27 %; v oblasti zajištění míru 6 % : 15 % (nejkompetentnější je zde KSČM s 16 %).

V rámci výzkumu byla zkoumána i potenciální volitelnost xenofobní populistické strany. Výzkum nereflekoval rozpad původního hnutí Úsvit přímé demokracie na Úsvit – Národní koalici a Svobodu a přímou demokracii Tomio Okamury. Z tohoto důvodů budeme mluvit o voličském potenciálu xenofobní strany. Xenofobní stranu udalo jako svou první preferenci 7 % českých respondentů, jako druhou 15 % respondentů. Xenofobní stranu nadstandardně podporují lidé z nižší třídy (11 % první volba, 20 % druhá volba). Jako o druhé volené straně uvažuje o volbě xenofobní strany 29 % voličů ODS, pětina voličů KSČM, 16 % voličů ANO 2011 a 17 % voličů ČSSD. Nadproporční podporu má mezi lidmi ve věku 30 až 39 let, u lidí bez maturitního vzdělání a na venkově.

3. Evropská integrace

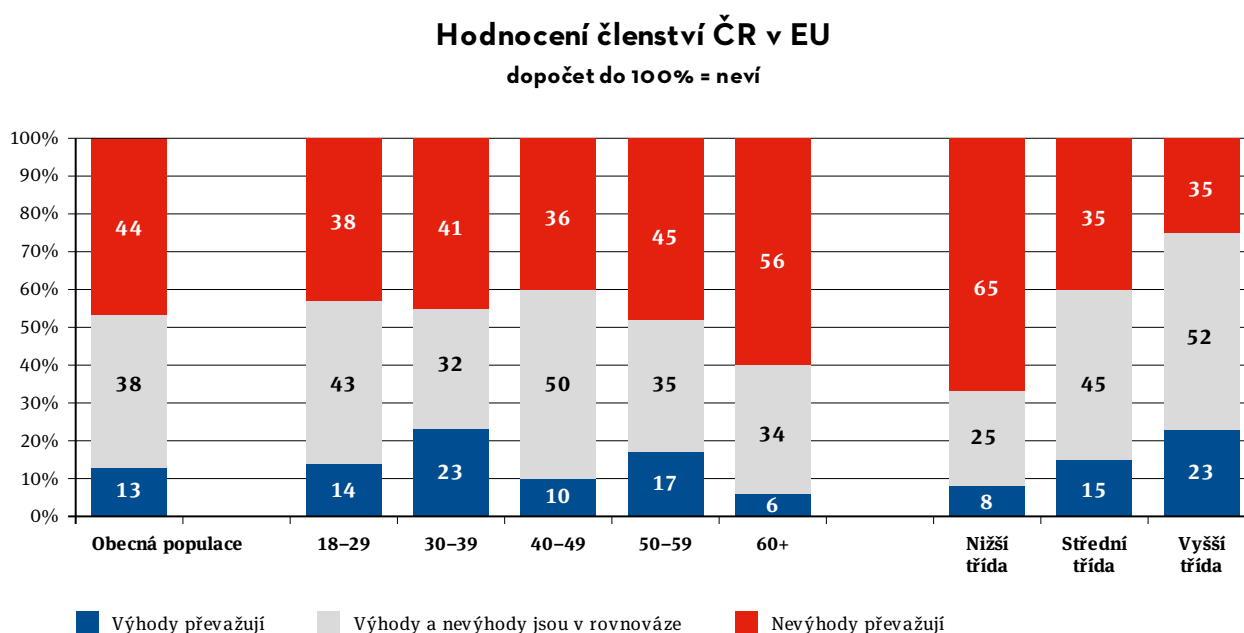
3.1 Hodnocení unie a členství ČR v EU

V české veřejnosti převažují v hodnocení našeho členství v EU spíše skeptické postoje. Češi mají nejnegativnější postoj k členství v EU ze všech osmi zkoumaných zemí. V krizi zmítaném Španělsku převažují výhody členství podle 44 %; výhody a nevýhody jsou v rovnováze podle 29 % a nevýhody převažují podle 22 % respondentů. V Německu je to 34 % : 37 % : 25 %. U slovenských respondentů je to 26 % : 45 % : 28 %.

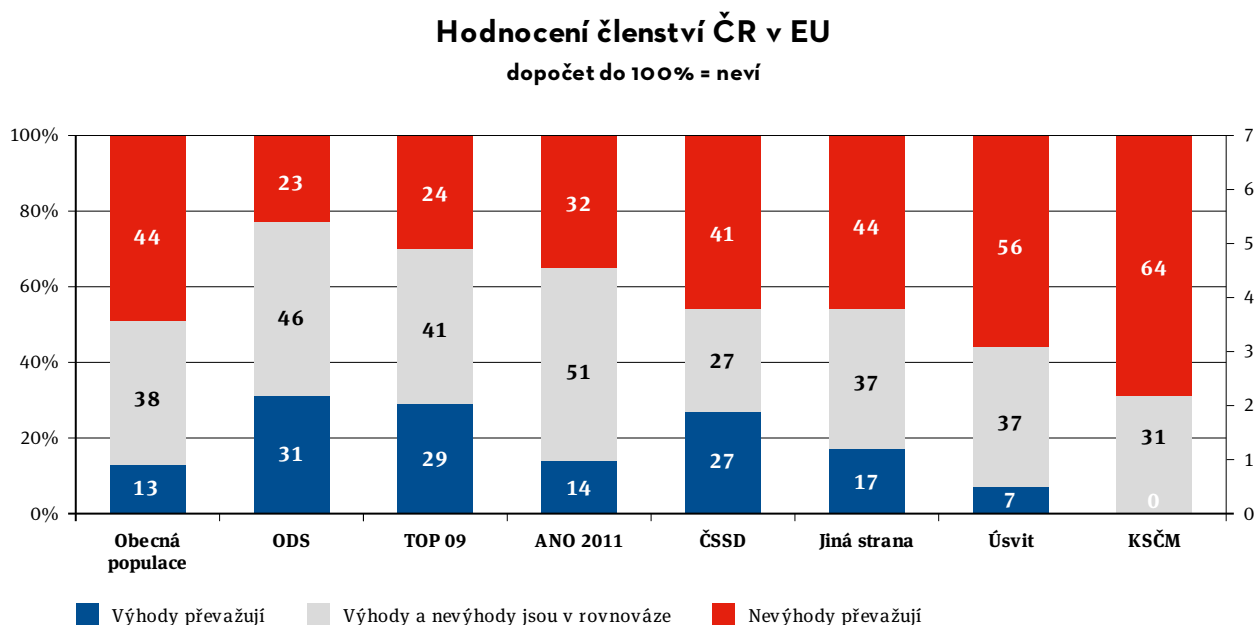
Výhody členství převažují nad nevýhodami podle pouze 13 % českých respondentů, nevýhody převažují dle 44 % respondentů. Protievropské postoje jsou nadproporčně zastoupeny u seniorů a příslušníků nižší třídy. Negativní postoje ke členství v EU souvisí s nízkou mírou pocitu bezpečí v osobním životě. Z lidí s pocitem špatného zajištění v osobním životě zastává názor, že nevýhody členství převažují, 54 %; u respondentů s dobrou mírou zajištění v osobním životě je to pouze 36 %.

Euroskeptické postoje jsou nejsilnější u voličů KSČM a Úsvitu přímé demokracie. Pozitivní hodnocení unie je nadproporčně zastoupeno u voličů ODS a TOP 09. U voličů ČSSD pozorujeme vyšší míru polarizace než v obecné populaci; na jedné straně výhody převažují podle 27 % voličů ČSSD (+14 p. b. oproti obecné populaci), na druhé straně podíl těch, podle kterých převažují nevýhody je zhruba na úrovni obecné populace (41 %).

Graf 11 HODNOCENÍ ČLENSTVÍ V EU DLE VĚKU A SPOLEČENSKÉ VRSTVY

Graf 12 HODNOCENÍ ČLENSTVÍ V EU V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

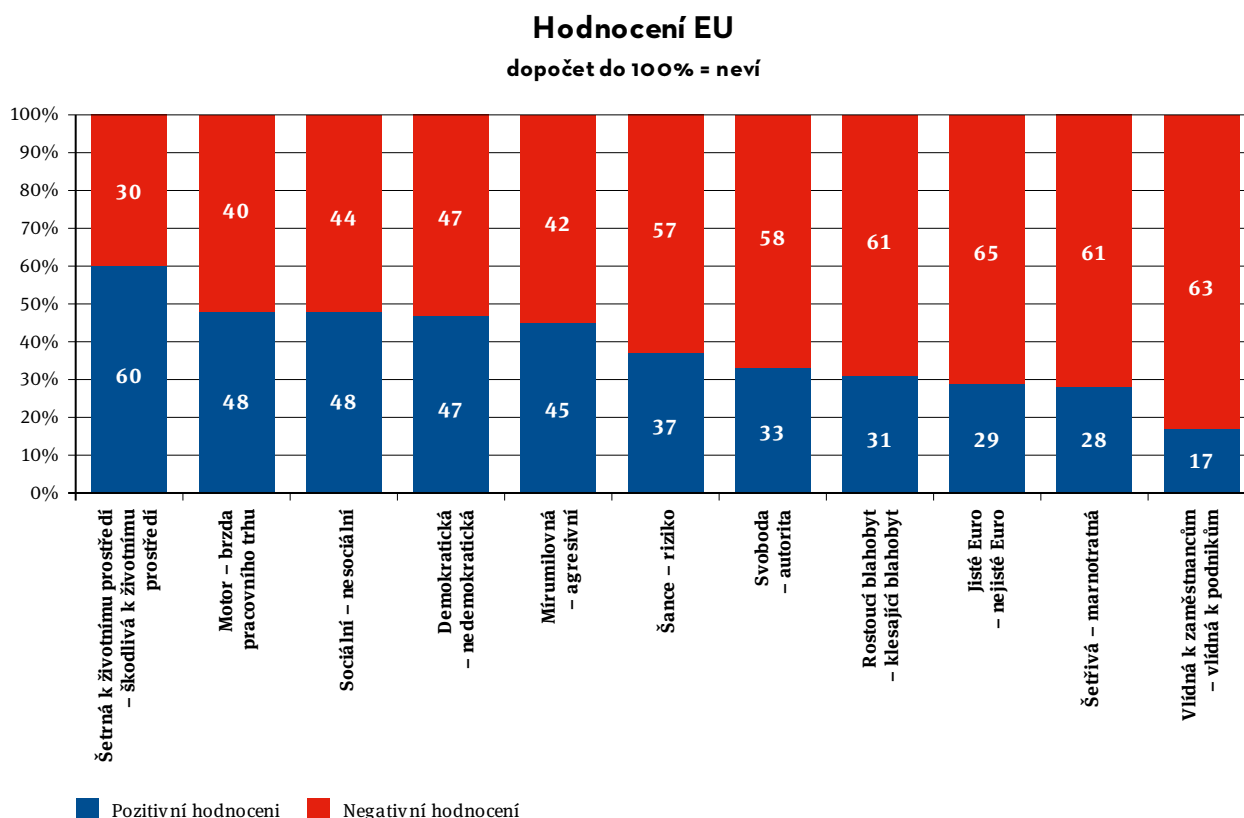

3.2 Asociace s Evropskou unií

Respondentům v osmi zemích bylo předloženo jedenáct polarizovaných párů pojmů, přičemž měli uvést, zda si s EU spojují pozitivně nebo negativně konotovaný pojem. České veřejné mínění i zde nejvíce ze všech zkoumaných zemí spojovalo EU s pojmy s negativními konotacemi. Například s pojmem riziko si unii spojuje 36 % Španělů, 39 % Němců, 42 % Slováků, polovina Francouzů ale 57 % Čechů.

Analýza sémantických diferencíálů ukazuje, že čeští respondenti vnímají EU jako vlídnou k podnikům a nikoli zaměstnancům, marnotratnou, spojenou s nejistou měnou EURO a klesajícím blahobytem. Zde se nabízí hypotéza, zda to nemůže být mimo jiné i důsledkem prezentace evropské politiky v českých médiích, která klade přílišný důraz na přizpůsobení se českých podniků pravidlům jednotného trhu. To může v lidech posilovat pocit, že Evropská unie je především neoliberální projekt jednotného trhu, ze kterého „obyčejní lidé“ v roli zaměstnanců odkázaných na svou mzdu nic nemají. Pozitivem naopak je, že čeští respondenti vnímají Evropskou unii jako šetrnou k životnímu prostředí a spíše jako motor vytvářející pracovní místa než brzdu pracovního trhu.

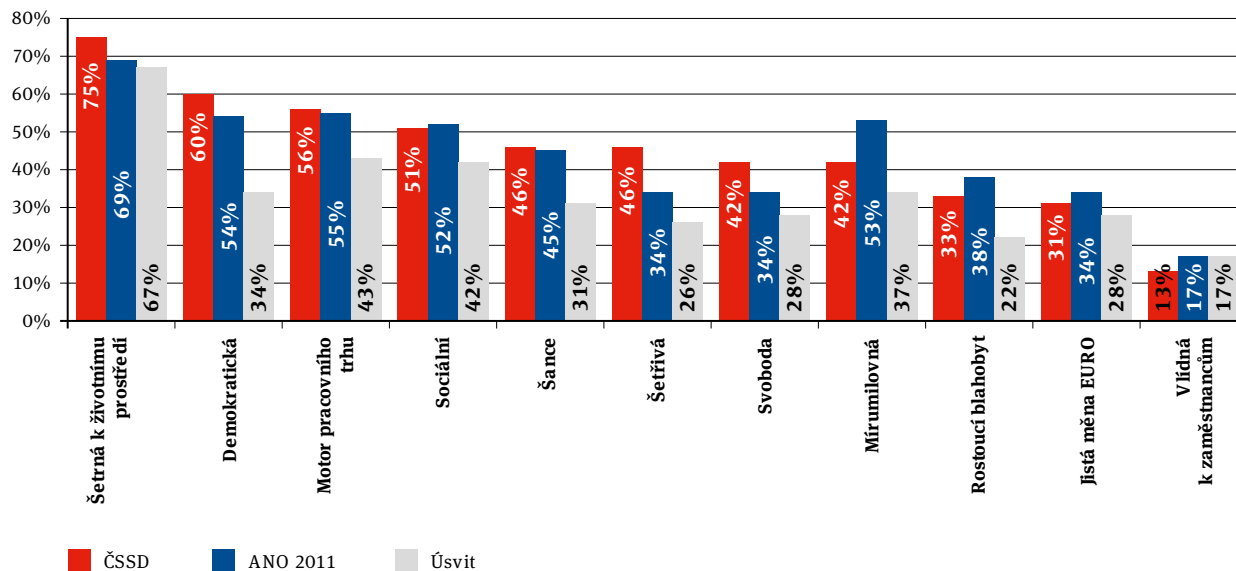
Graf 13 HODNOCENÍ EU: SÉMANTICKÉ DIFERENCIÁLY

U voličů ČSSD převažuje pozitivní hodnocení EU v kritériích: šetrnosti k životnímu prostředí, demokratičnosti, motoru pracovního trhu a sociálnosti. Zároveň je u nich ale EU spojena s marnotratností a vlídností k podnikům a nikoli k zaměstnancům. Podobný trend pozorujeme i u voličů hnutí ANO 2011. Naproti tomu voliči pravicových stran nadstandardně akcentují sociálnost EU, její ekologickou šetrnost a mírumilovnost. Rozpor, mezi vnímáním EU jako sociální a jejím vnímáním jako vstřícné k podnikům a nikoli k zaměstnancům, je možné vysvětlit možnou asociací pojmu sociálnosti k socialismu a tedy levicovosti. Z tohoto důvodu je „sociálnost“ nadstandardně akcentována voliči pravicových stran, u kterých ovšem nemusí mít pouze pozitivní konotace. Nabízí se také vysvětlení, že EU může být vnímána jako sociální ve vztahu k domácí politice, která zejména za pravicových vlád kladla na sociální otázky menší důraz, což souviselo s tehdy hegemonní neoliberalní ideologií pravicových vlád Mírka Topolánka a Petra Nečase. Pozitivní asociace k EU jsou v celkovém souhrnu nadproporčně zastoupeny mezi voliči TOP 09 a ČSSD.

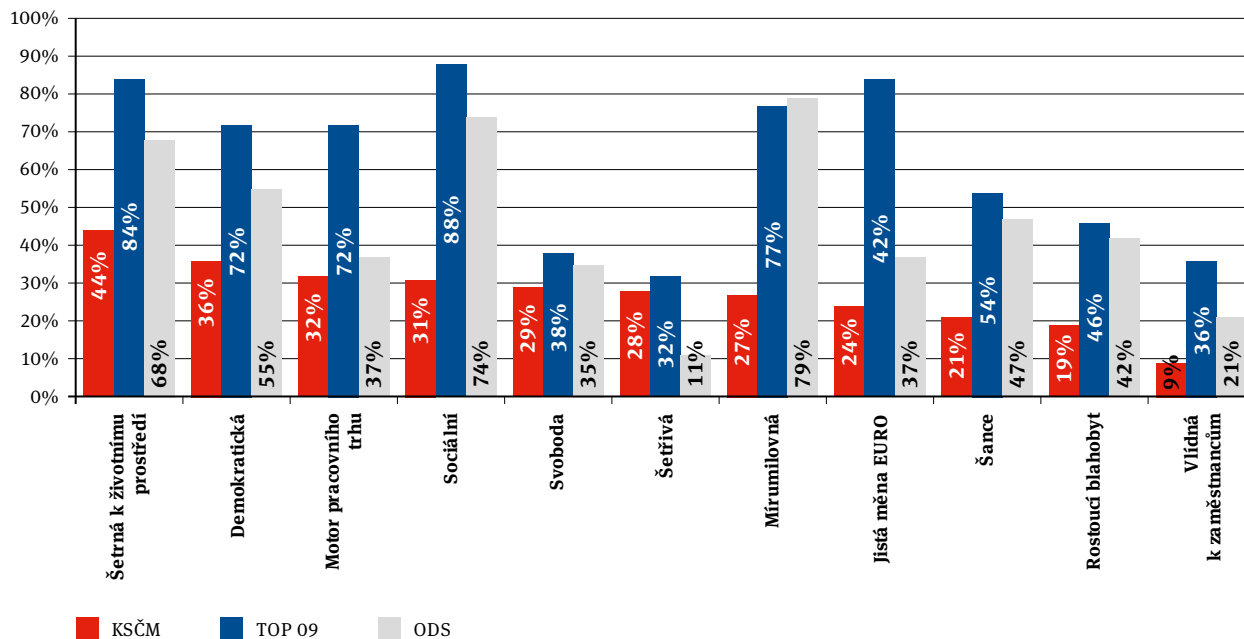
Graf 14 HODNOCENÍ EU: SÉMANTICKÉ DIFERENCIÁLY V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

**Hodnocení EU u voličů některých politických stran:
procento pozitivních hodnocení**

Graf 15 HODNOCENÍ EU: SÉMANTICKÉ DIFERENCIÁLY V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

**Hodnocení EU u voličů některých politických stran:
procento pozitivních hodnocení**

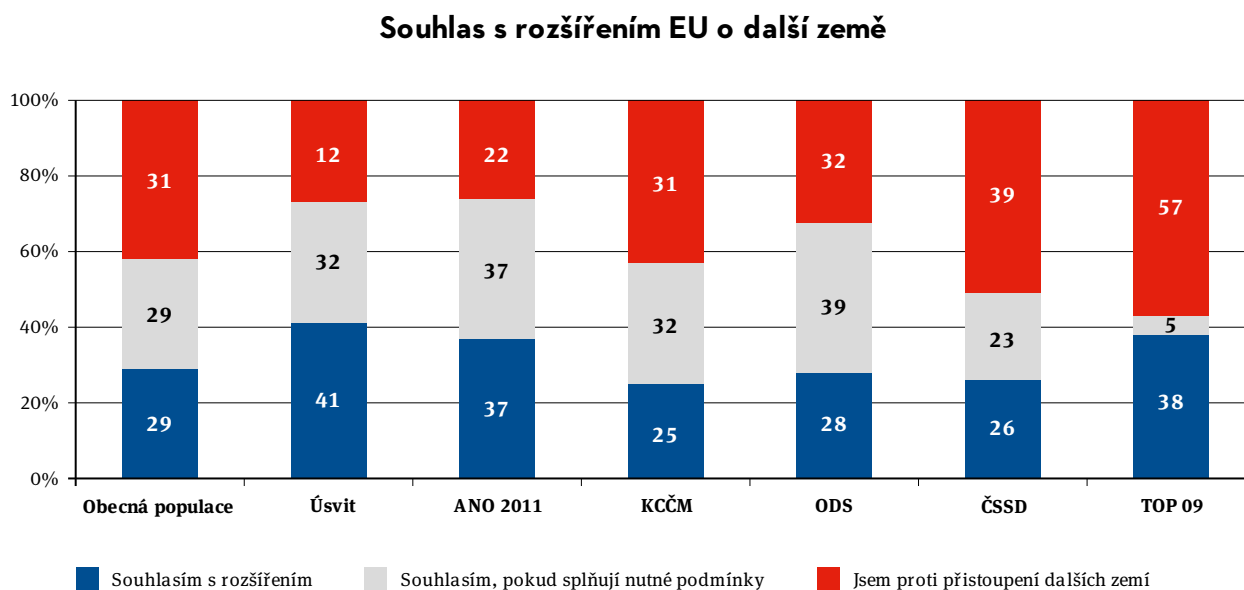

4. Jakým směrem se má Evropská unie vyvíjet

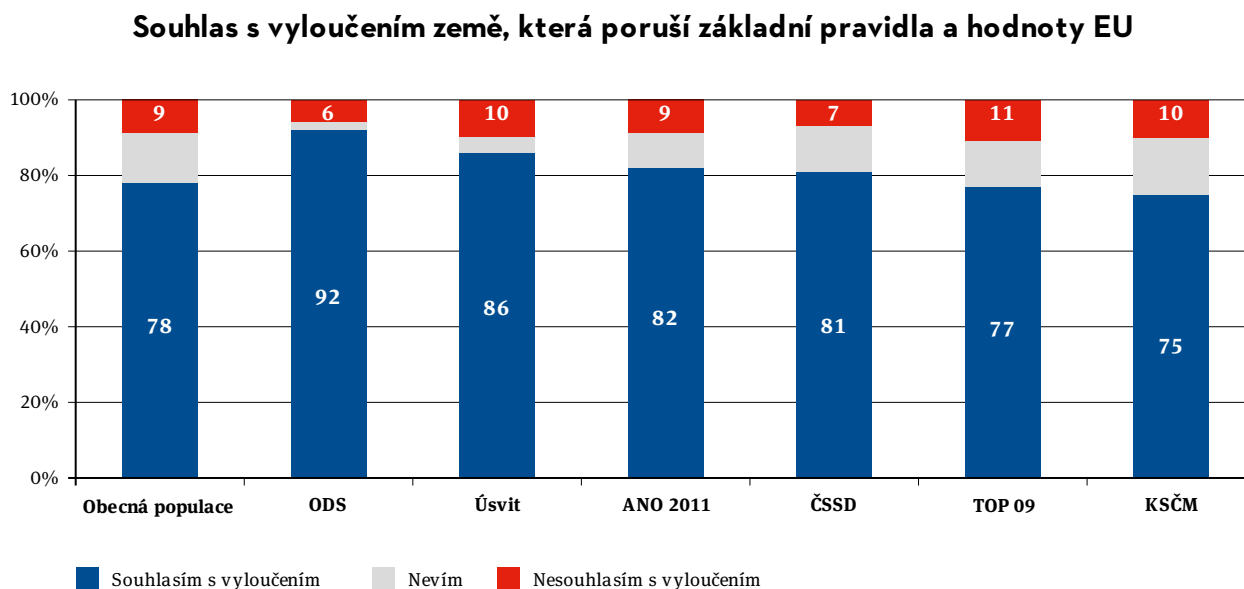
Česká veřejnost je relativně opatrná, pokud jde o souhlas s rozšířením EU o nové kandidátské země (čtyři balkánské státy: Srbsko, Makedonie, Černá Hora, Albánie a Turecko). Pro rozšiřování jsou převážně voliči Úsvitu přímé demokracie, ANO 2011, KSČM i ODS; negativní postoj naopak převládá u voličů TOP 09 a je nadproporčně zastoupen i mezi voliči ČSSD.

Respondenti také souhlasí s principem vyloučení země, která poruší základní pravidla a hodnoty EU (78 % – odpovídá průměru zkoumaných zemí – 77 %).

Graf 16 SOUHLAS S ROZŠÍŘENÍM EU O DALŠÍ ZEMĚ V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

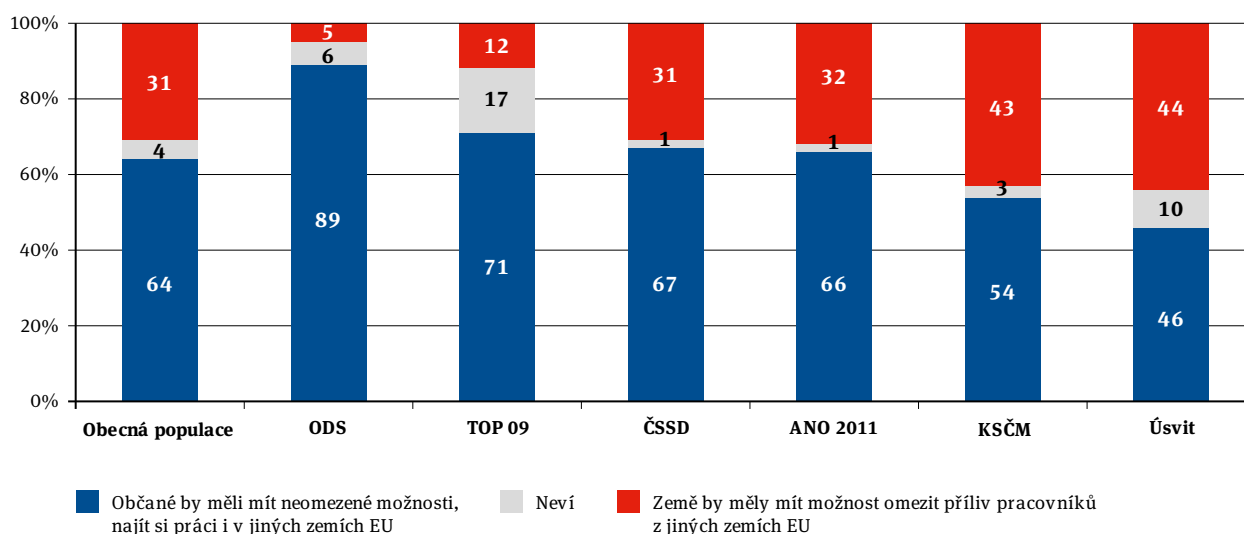
Graf 17 SOUHLAS S VYLOUČENÍM ZEMĚ, KTERÁ PORUŠÍ ZÁKLADNÍ PRAVIDLA EU, V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

S volným pohybem pracovních sil souhlasí zhruba dvě třetiny české populace. Nejvíce ho podporují Slováci (74 %), Italové (73 %) a Španělé (66 %). Nižší podpora je v Nizozemí (40 %), Francii a Švédsku (obě země 45 %). Nadproporčně podporují volný pohyb pracovních sil voliči českých pravicových stran. Pro omezení přílivu pracovníků z jiných zemí EU se nadproporčně vyjadřují voliči Úsvitu přímé demokracie a KSČM. Postoje voličů ČSSD odpovídají postojům v obecné populaci. Z demografických skupin podporují omezení přílivu pracovních sil nadstandardně mladí lidé (35 %) a senioři (36 %), tedy skupiny s omezenou participací na trhu práce. Nikoli překvapivě jsou pro omezení přílivu pracovních sil z jiných zemí EU nadproporčně lidé z nižší třídy (41 %).

Graf 18 POSTOJE K VOLNÉMU POHYBU PRACOVNÍCH SIL PRO OBČANY EU V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

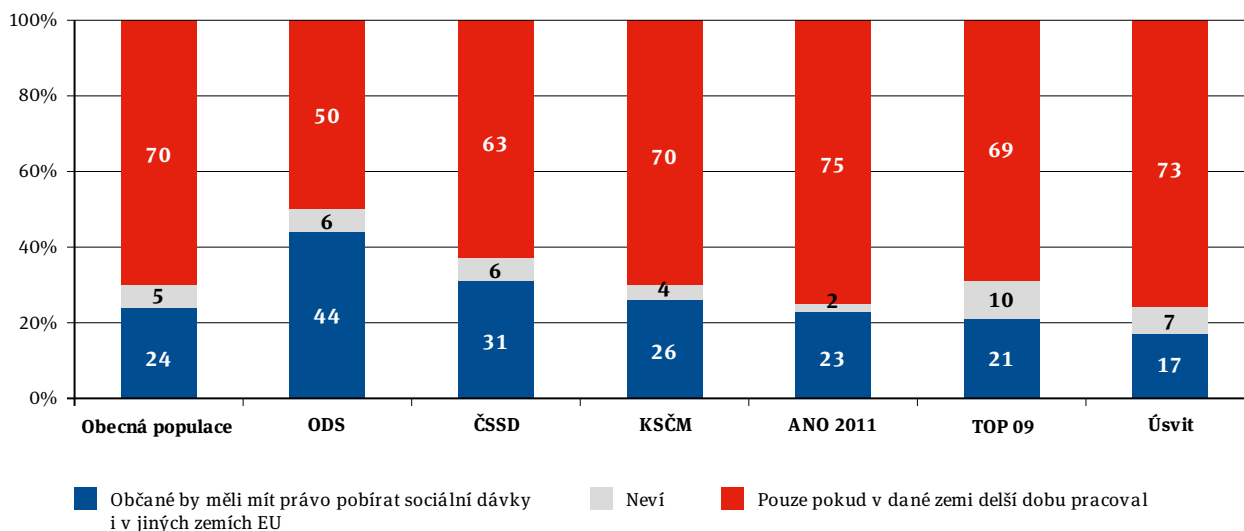
Postoje k volnému pohybu pracovních sil pro občany EU

Pro omezení sociálních dávek na země, kde jedinec delší dobu pracoval, se vyslovilo více jak dvě třetiny populace, nadproporčně voliči ANO 2011 a Úsvitu přímé demokracie. V mezinárodním kontextu patří Češi mezi největší bojovníky proti pobírání sociálních dávek občany jiných členských zemí. Kritičtější jsou pouze Nizozemci (77 %) a Němci (73 %). Naopak pro volné právo pobírat sociální dávky pro občany jiných zemí EU v zemi jejich pobytu mimo mateřskou vlast se nejvíce staví Italové (70 %).

Graf 19 POSTOJE K POBÍRÁNÍ SOCIÁLNÍCH DÁVEK V JINÝCH ZEMÍCH EU V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

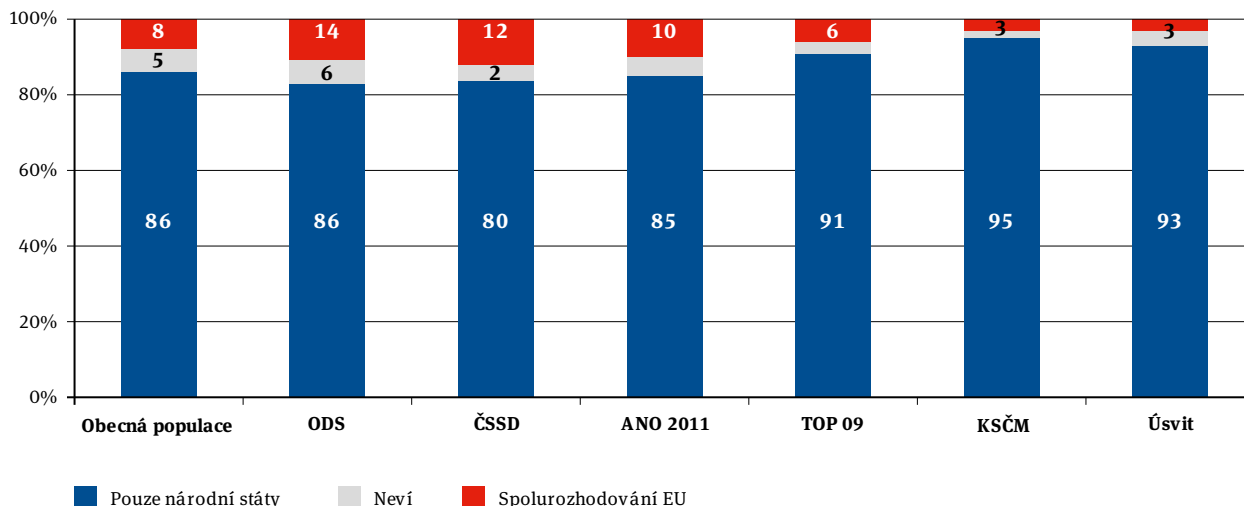
Postoje k pobírání sociálních dávek v jiných zemích EU

Státní výdaje mají být podle drtivé většiny občanů v kompetenci národních států. Čeští respondenti jsou opět nejvíce proti přesunu této pravomoci na evropskou úroveň. Na národní úrovni mají být rozpočtové kompetence podle 86 % Čechů, ale 64 % Španělů a 66 % Italů.

Graf 20 PRÁVOMOC ROZHODOVAT O STÁTNÍCH VÝDAJÍCH V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

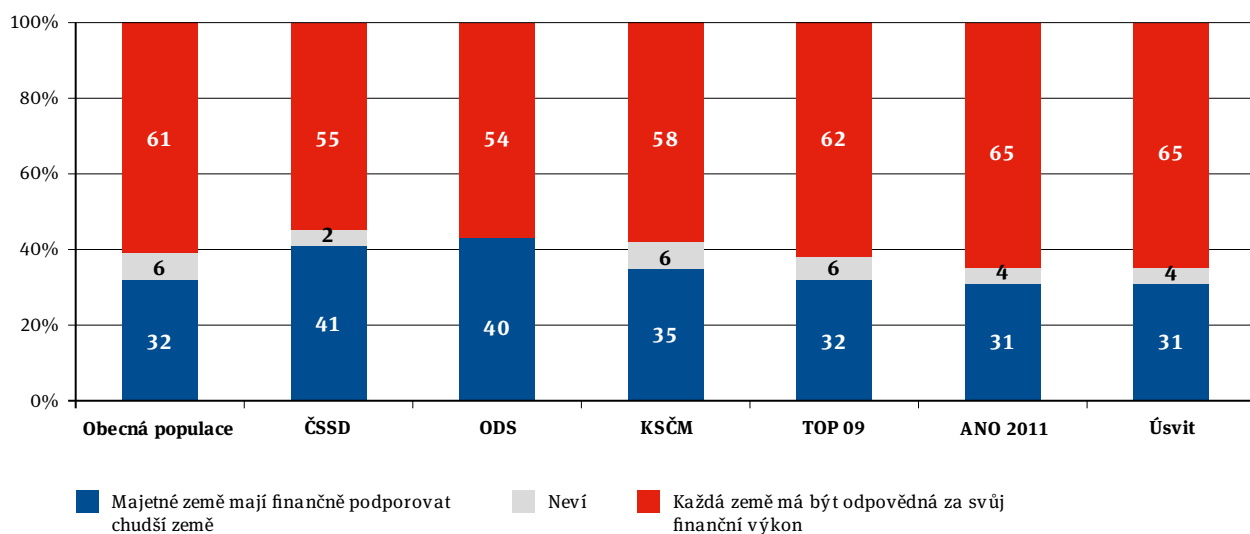
Kdo má mít pravomoc rozhodovat o státních výdajích?

Pro solidaritu mezi bohatšími a chudšími zeměmi EU se překvapivě vyslovila pouhá třetina respondentů. Nadproporčně tento postoj solidarity zaujímají voliči ČSSD a ODS, byť i tam je v menšině. Češi se paradoxně chovají jako by ČR byla bohatou zemí, která na solidaritu doplácí. Skeptičtější k solidaritě jsou pouze Nizozemci (28 %); naopak solidaritu prosazuje 63 % Španělů, 59 % Italů a 57 % Slováků.

Graf 21 POSTOJE K SOLIDARITĚ MEZI ČLENSKÝMI STÁTY V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

Solidarita mezi bohatšími a chudšími zeměmi EU

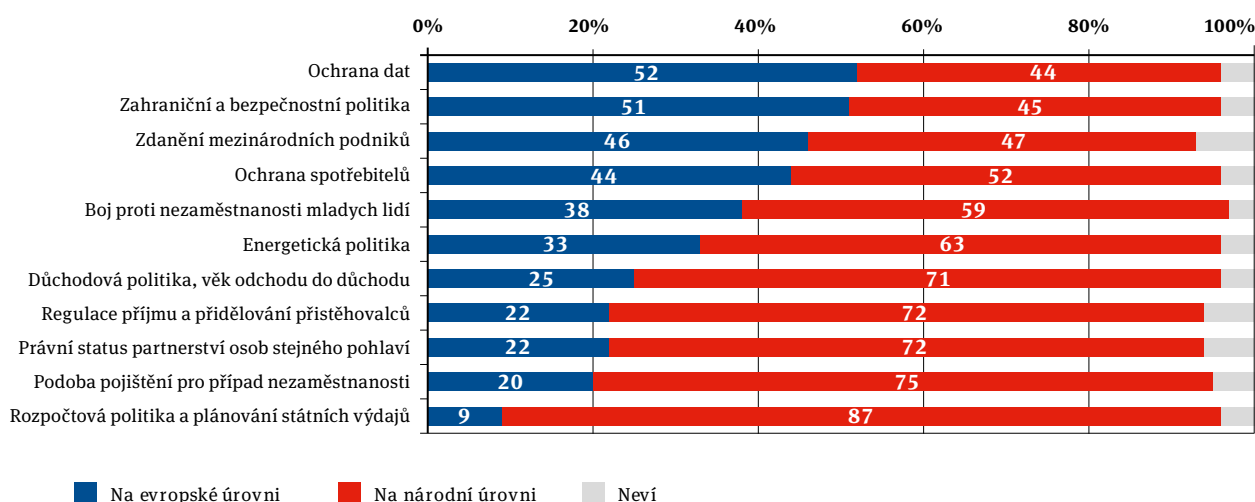

5. Evropské kompetence versus národní suverenita

Na evropské úrovni má být podle českých respondentů řešena především ochrana dat a otázky zahraniční a bezpečnostní politiky. V otázce zdanění mezinárodních podniků je veřejnost rozdělena na dvě stejně velké poloviny. Naproti tomu čeští občané kladou enormní důraz, aby na národní úrovni zůstaly kompetence v oblasti rozpočtové a sociální politiky, stejně jako regulace příjmu a přidělování přistěhovalců. V otázce regulace přílivu přistěhovalců se čeští a slovenští respondenti liší od respondentů ze starých členských zemí. Regulace přílivu přistěhovalců má být na evropské úrovni řešena podle 75 % Italů, 68 % Němců ale podle 27 % Slováků a 22 % Čechů.

Graf 22 ROZDĚLENÍ KOMPETENCÍ MEZI EVROPSKOU A NÁRODNÍ ÚROVEŇ

Mají být následující úkoly řešeny na evropské nebo národní úrovni?

Setrvání rozpočtové politiky na národní úrovni podporuje 78 % voličů ČSSD, 87 % voličů hnutí ANO 2011, 93 % voličů KSČM a 94 % voličů ODS. Tento postoj ještě narůstá s rostoucím věkem.

Pokud jde o otázku regulace přistěhovalců, i zde platí, že většina veřejnosti (72 %) je pro to, aby tato kompetence zůstala na národní úrovni. Tento postoj převažuje mezi elektoráty všech politických stran, relativně slabší je ale u voličů ODS (61 %) a TOP 09 (58 %). Z voličů ČSSD podporuje národní kompetence v této oblasti 69 %, evropské kompetence 24 %, zbytek neví. Z voličů ANO 2011 je poměr 70 % : 29 %. Za národní kompetence se nejvíce staví voliči KSČM (80 %) a Úsvitu přímé demokracie (78 %).

Celkově lze ale říci, že voliči ČSSD preferují přesun kompetencí na evropskou úroveň více než obecná populace. Nejvíce podporují přesun na evropskou úroveň v oblasti ochrany dat (66 %), zahraniční a bezpečnostní politiky (64 %), ochrany spotřebitelů (58 %) a energetické politiky (51 %). Menšinově i když více než obecná populace podporují přesun kompetencí v oblastech: boje proti nezaměstnanosti mladých lidí (49 %), pojištění pro případ nezaměstnanosti (35 %), právního statusu partnerství osob stejného pohlaví (37 %), důchodové politiky (39 %) a dokonce i rozpočtové politiky (20 %).

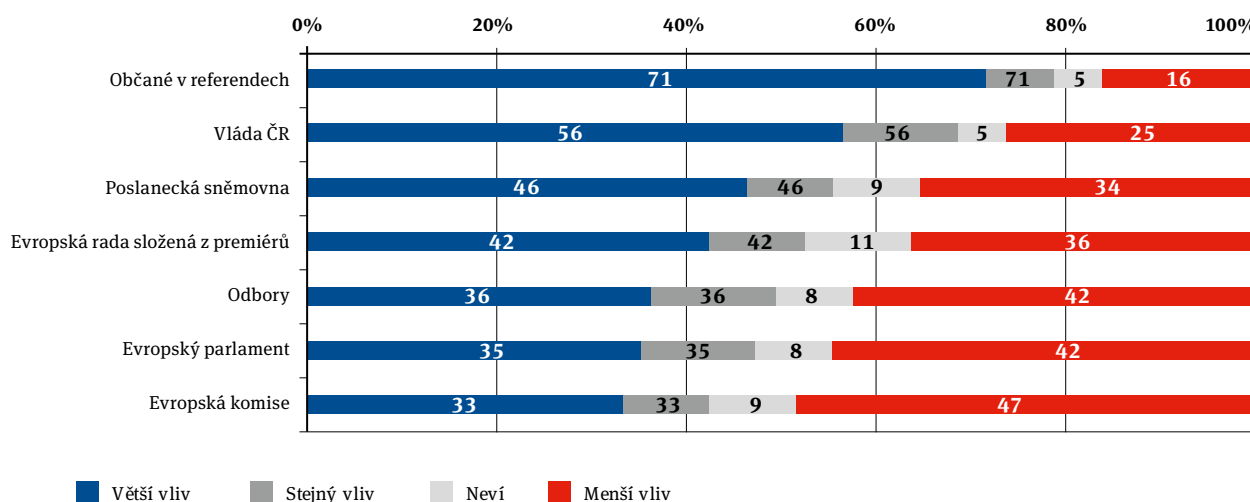
6. Hodnocení institucionálních a státních aktérů v EU

6.1 Hodnocení jednotlivých politických institucí a jejich vlivu na evropskou politiku

Pokud jde o míru žádoucího vlivu různých institucí na evropskou politiku, platí, že absolutní většina občanů ČR podporuje větší vliv občanů, na základě vůle vyjádřené v referendech; dále větší roli národní vlády. Relativní většina pak požaduje posílení vlivu národního parlamentu a Evropské rady složené z premiérů. Naopak v případě Evropské komise a Evropského parlamentu požaduje relativní většina respondentů spíše snížení jejich vlivu. Ve srovnání s průměrnými výsledky za celkový vzorek zkoumaných zemí, je pro Čechy typická nižší podpora Evropského parlamentu (-7 p. b.) a Evropské komise (-5 p. b.). Naopak čeští respondenti více požadují posílení vlivu jejich národní vlády (8 p. b.).

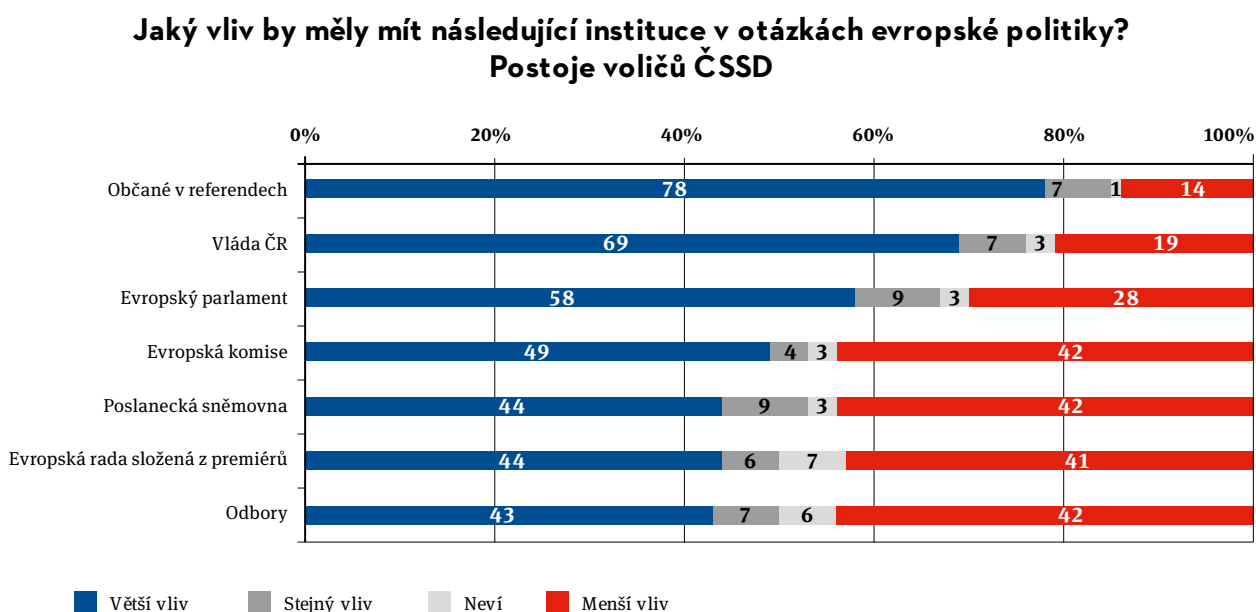
Graf 23 KDO BY MĚL MÍT V BUDOUCNU VĚTŠÍ Vliv V OTÁZKÁCH EVROPSKÉ POLITIKY A KDO MENŠÍ?

Jaký vliv by měly mít následující instituce v otázkách evropské politiky?

Pozoruhodné jsou postoje voličů ČSSD, kteří se nadproporčně vyslovují pro posílení vlivu národní vlády, tedy vlády ČR, což může souviset s jejich identifikací se současnou vládou. Dále nadproporčně podporují posílení vlivu Evropského parlamentu a Evropské komise a i odborů.

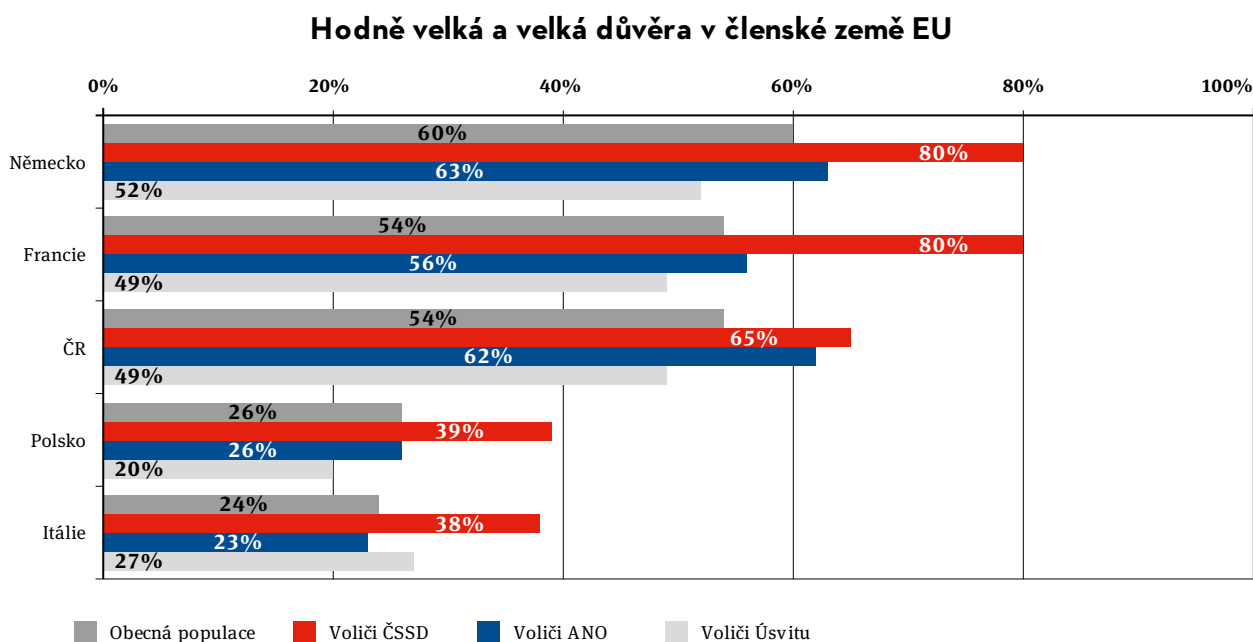
Graf 24 KDO BY MĚL MÍT V BUDOUCNU VĚTŠÍ VLIV V OTÁZKÁCH EVROPSKÉ POLITIKY A KDO MENŠÍ? POSTOJE VOLIČŮ ČSSD

6.2 Důvěra v jednotlivé členské země EU

Zemí s nejvyšší mírou důvěry mezi českými respondenty je Německo (60 % velké a hodně velké důvěry), následované Francií a ČR (54 %). U voličů ČSSD se o první místo dělí Německo s Francií (80 %). Důvěra v Německo je nižší mezi seniory (51 %), stejně tak je tomu v případě Francie, kde je opět nadproporční nedůvěra u seniorů. Polsku jako zemi nadstandardně důvěřují mladí lidé a muži. V případě Itálie naopak deklarují nadproporční důvěru ženy a opět mladí lidé. Mladí lidé tedy celkově deklarují vyšší míru důvěry v cizí země než obecná populace ČR.

Graf 25 HODNĚ VELKÁ A VELKÁ DŮVĚRA V ČLENSKÉ ZEMĚ EU

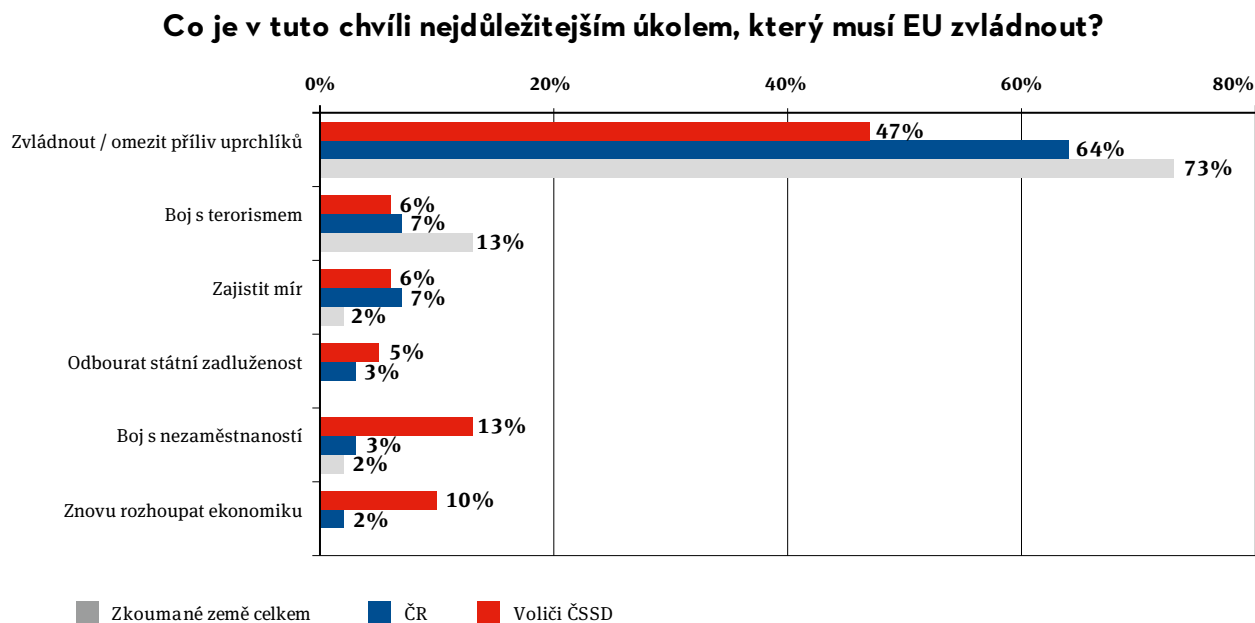

Pokud jde o důvěru v Českou republiku, hodně velkou a velkou důvěru má 54 % obecné populace. Míra důvěry ve vlastní zemi je více méně stejná ve všech věkových a vzdělanostních skupinách, také pohlaví nemá na míru důvěry v Českou republiku žádný statisticky významný vliv. Mírně nadstandardní míru důvěry ve vlastní zemi pak vykazují voliči ČSSD (65 %). Nižší míru důvěry ve vlastní zemi deklarují lidé z malých a středních měst (48 %), ze sociálních skupin pak zejména nezaměstnaní (33 %). Nadstandardní míru důvěry ve vlastní zemi vykazují lidé spokojení s hospodářskou situací v ČR, respondenti pozitivně hodnotící soudržnost české společnosti, lidé spokojení se schopností politické reprezentace řešit klíčové problémy společnosti.

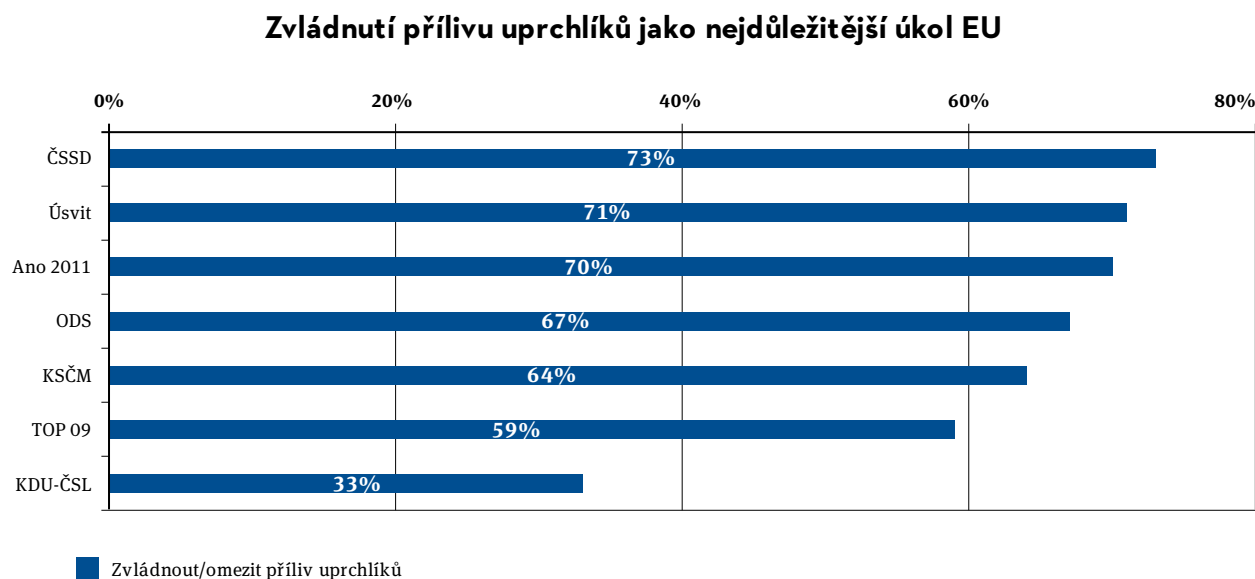
7. Politické priority pro Evropskou unii

Pozoruhodné však je, že respondenti nijak netematizují kritické hodnocení EU v oblasti prosazování práv zaměstnanců, ba naopak drtivou většinou označují za nejdůležitější úkol EU v současnosti zvládnutí přílivu uprchlíků a boj proti terorismu. Paradoxní je, že tento postoj zastávají nejvíce voliči ČSSD, od kterých by se dal očekávat větší důraz na sociální tematiku.

Graf 26 NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ÚKOL, KTERÝ MUSÍ EU ZVLÁDNOUT

Graf 27 ZVLÁDNUTÍ PŘÍLIVU UPRCHLÍKŮ JAKO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ÚKOL EU V ZÁVISLOSTI NA VOLENÉ STRANĚ

Názor, že hlavním úkolem EU je zvládnutí přílivu uprchlíků, je mírně nadstandardně zastoupen mezi muži, v menší míře ho zastávají mladí lidé, vzdělání nemá na míru jeho podpory žádný významný vliv. Nadproporčně ho zastávají dělníci, naopak nemanuální zaměstnanci ho podporují méně.

Paradoxem výzkumu je skutečnost, že i na druhém místě se jako nejdůležitější úkol EU objevuje téma, které Českou republiku prakticky doposud nezasáhlo, a to je boj s terorismem. Boj s terorismem jako hlavní úkol EU nadproporčně akcentují voliči ČSSD. Třetí nejdůležitější téma a to zajištění míru nadproporčně udávají ženy, senioři, lidé s nízkým vzděláním a voliči KSČM.

Boj s nezaměstnaností nadproporčně akcentují lidé ve věku 25 až 39 let, paradoxně lidé s vyšším než středním vzděláním (věk ukončení vzdělávání 20 let a výše), ženy v domácnosti a logicky nezaměstnaní. Odstranění státního zadlužení nadproporčně akcentují voliči TOP 09, živnostníci, nemanuální zaměstnanci (bílé límečky) a lidé pracující v privátním sektoru ekonomiky.

8. Celková politická nálada české společnosti

Výsledky provedeného výzkumu ukazují řadu paradoxních skutečností, **kdy je percepce politické reality českými občany v extrémním rozporu s objektivně existujícími sociálně politickými danostmi.** Dávají nám obraz české společnosti zneklidněné přílivem uprchlíků, ačkoli zde žádné významné množství nelegálních přistěhovalců není; společnosti, kde se lidé, navzdory ekonomickému růstu, subjektivně cítí hůře ekonomicky zabezpečeni než lidé v krizi zasažené Itálii; společnosti chudšího státu Unie, jehož občané ostentativně odmítají solidaritu ze strany bohatších států. Navzdory pověsti České republiky jako spíše zdrženlivého člena Evropské unie Češi nadstandardně volají po vylučování zemí porušujících pravidla z EU.

Lze se domnívat, že významná část české populace vnímá EU jako zdroj nejistoty a ohrožení, jako riziko nikoli šanci (s pojmem *riziko* si Unii spojuje 36 % Španělů, 39 % Němců, 42 % Slováků, polovina Francouzů ale 57 % Čechů). Na tento pocit ohrožení pak reagují stažením se do národního prostoru a to jak v diskursivní, tak i politické rovině. S tím souvisí důraz českých respondentů na kompetence národních politických orgánů. Skepse k integraci vede respondenty i k podpoře postojů, které by nemusely být v souladu s jejich zájmy. Jeden příklad za všechny: snaha o úspornost, reprezentovaná kritikou „zneužívání“ sociálních dávek, vede české respondenty k paradoxnímu postoji, kdy pouze čtvrtina z nich souhlasí s tím, aby mohli občané jednoho národního státu čerpat sociální dávky i v jiných zemích Evropské unie – navzdory faktu, že Češi z tohoto opatření mohou výrazně profitovat.

Mezistátní komparace také ukazuje, že **čeští respondenti kladou menší explicitní důraz na řešení sociálně ekonomických problémů.** Například boj s nezaměstnaností má být hlavním úkolem EU pouze podle 3 % Čechů, oproti 13 % respondentů v průměru zkoumaných zemí. U nastartování či podpory ekonomického růstu je tento poměr 2 % Čechů oproti 10 % celku zkoumaných zemí. **Zároveň se ale Češi cítí nejhůře ekonomicky zabezpečeni ze všech zkoumaných zemí.**

Jak tento rozpor vysvětlit? Domníváme se, že zde musíme jít nad rámec pozitivistického výkladu statistických dat a hledat příčiny v povaze politického diskursu, který se v české veřejnosti vede. Nabízí se hypotéza, že určité upozadění témat spojených se sociálně ekonomickými (a nebojme se říci třídními) zájmy a konflikty je doprovázeno preferencí témat spojených především s bezpečnostními otázkami, dominantně a téměř výlučně s uprchlickou krizí.

Jistě ne náhodou z této situace nejvíce politicky profituje hnutí ANO 2011, které nemá příliš rozpracovaný konzistentní politický program, pokud jde o řešení reálných socioekonomických problémů ve společnosti. Zato je vnímáno jako nejvíce kompetentní strana z hlediska obhajoby českých národních zájmů v EU, navzdory faktu, že v jejím vládním portfoliu není zahraniční politika, takže není úplně jasné, jakým způsobem reálně české národní zájmy vůbec hájit může. Ještě paradoxnější je skutečnost, že více jak čtvrtina českých respondentů označuje hnutí ANO 2011 za politický subjekt, který je nejvíce ze všech schopen **rozhodující** mírou přispět k řešení zvládnutí přílivu uprchlíků v celé Evropské unii – opět si stěží můžeme představit politický mechanismus, jakým by to mohlo samotné hnutí ANO 2011 dokázat.

Nekonzistentní obraz českého veřejného mínění, kdy Češi akcentují boj za národní zájmy a přitom se ve svých reálných postojích staví proti svým „objektivním“ zájmům, například se kategoricky staví proti solidaritě bohatších států s chudšími v rámci EU; volá po vysvětleních, která by ovšem šla nad rámec tohoto výzkumu. Vyvolává také zneklidňující otázky nad stavem politické vzdělanosti a informovanosti české voličské populace, způsobem komunikace českých politických elit a formou, jakou se v České republice vede veřejná debata o záležitostech spojených s evropskou a zahraniční politikou.

Euroskeptickou náladou veřejnosti jsou do určité míry zasaženi i voliči ČSSD, kteří jsou ve svých postojích k evropské integraci více polarizováni než jiné strany. Na jedné straně elektorát ČSSD vykazuje vyšší zastoupení euroskeptických postojů, na straně druhé je zde ale nadproporčně oproti obecné populaci zastoupen i proevropský segment voličů. To je pravděpodobně důsledkem proevropské rétoriky lídrů ČSSD. Politici ČSSD tak stojí před nelehkým úkolem, jak zachovat věrnost proevropské orientaci plynoucí ze základních hodnot strany a zároveň si neodcizit zhruba 40 % elektorátu, který zastává otevřeně euroskeptické postoje.³

³ Podle 27 % voličů ČSSD převažují výhody členství v EU, nevýhody převažují podle 41 %, výhody a nevýhody jsou v rovnováze podle 29 %, zbytek neví.

O autorovi

Mgr. Marek Německý, Ph.D. působí na Filozofické fakultě a Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Věnuje se politické sociologii a strukturně funkcionalistické sociální teorii.

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

zastoupení v České republice

Zborovská 716/27

150 00 Praha 5

www.fesprag.cz

fes@fesprag.cz

Základem studie jsou výsledky reprezentativního sociologického výzkumu, který provedla společnost „policy matters GmbH“ na objednávku Friedrich-Ebert-Stiftung v 8 zemích Evropské unie – v České republice, Francii, Itálii, Německu, Nizozemsku, Španělsku, Švédsku a na Slovensku. Tato studie se opírá především o data pro Českou republiku. Sběr dat v ČR: 11. 9.-12. 10. 2015, N: 502, metoda sběru dat: CATI.

Studie „EU před zatěžkávací zkouškou – Co občané očekávají a čeho se obávají“ srovnávající výsledky výzkumu ze všech 8 zemí je dostupná v německém a anglickém jazyce na adresách: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/12328.pdf>
<http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/12346.pdf>

NĚMECKÝ, Marek. Česká republika v Evropské unii – Co občané očekávají a čeho se obávají? 1. Vyd. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., zastoupení v České republice, 2016. Za publikaci odpovídá: Kateřina Boťová.

Názory vyjádření v této publikaci jsou názory autora a nemusí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friderich-Ebert-Stiftung.

ISBN 978-80-87748-26-8 (brož.)

ISBN 978-80-87748-27-5 (online)